

Asiakkaiden kokemuksia Vapautuvien Tuki Ry:n perheleiritoiminnasta

Pennanen, Heidi

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

Asiakkaiden kokemuksia Vapautuvien Tuki Ry:n perhelei-
ritoiminnasta

Heidi Pennanen
Rikosseuraamusalan ko.
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2010

Heidi Pennanen

Asiakkaiden kokemuksia Vapautuvien Tuki Ry:n perheleiritoiminnasta

Vuosi 2010 Sivumäärä 69

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena on kuvata Vapautuvien Tuki Ry:n perheleiritoimintaa asiakkaiden kokemuksista käsin. Opinnäytetyössä käydään läpi, millaisia koettuja vaikutuksia perheleiritoiminnalla on perheellisten vankien sekä heidän lastensa ja puolisoitensa elämään. Asiakasperheiden näkökulmaa hyödyntäen on tarkoitus selvittää Vapautuvien Tuki Ry:n toiminnan merkitystä vankeinhoidon perhetyön toimintakentällä.

Opinnäytetyöni on laadullinen tutkimus, jonka teoreettinen viitekehys on muodostunut kuntouttavan vankeinhoidon ja vankiperhetyön ympärille. Tutkimusaineistona olen käyttänyt Vapautuvien Tuki Ry:n vuoden 2007 leireiltä keräämiään asiakaspalautteita.

Perhetyö on osa vankeinhoitoa ja perhesuhteiden tukeminen tärkeällä sijalla kuntoutuksessa. Vankeus rajoittaa suuresti perhe-elämää ja haastaa perhesuhteiden ylläpitämistä. Myös siviilissä oleva perhe kärsii tahollaan vankeusrangaistuksen vaikutuksista. Vapautuvien Tuki Ry:n perheleiritoiminnan tavoitteena on tukea koko perheen selviytymistä lievittämällä vankeuden haittoja sekä edistämällä vapautumisen jälkeiseen elämään valmentautumista.

Opinnäytetyöni tulokset osoittivat asiakasperheiden kokevan, että ensisijaisen suuri merkitys leiritoiminnassa on sen perheitä yhdistävä ja perheiden hyvinvointia eheyttävä vaikutus. Vankien kannalta kiireeton aika perheen parissa, vankilaa vapaamassa ja rauhallisemmassa ympäristössä tarjoaa helpotusta vankilaväsyykseen sekä osaltaan myös edistää siviiliin sopeutumista.

Asiasanat: Vankeinhoito, sosiaalinen kuntoutus, perhetyö

Heidi Pennanen

Clients' experiences of the Vapautuvien Tuki Ry's family camp activity

Year	2010	Pages	69
------	------	-------	----

The purpose of this thesis was to describe Vapautuvien Tuki Ry's family camp activity from the clients' point of view. The study focused on the experienced influences of family camp activity on inmates' and their children's and spouses' lives. Applying the client families' perspective, the purpose was to find out the significance of Vapautuvien Tuki Ry's activity in the field of family support in prison services.

This thesis is a qualitative study whose theoretical context is based on the rehabilitation and the family support in the prison services. The research material of the study consisted of the feedback gathered from the clients participating in Vapautuvien Tuki Ry's camps in 2007.

Family support is part of the prison services and supporting inmates' family circumstances and relations is important when it comes to rehabilitation. Imprisonment is a huge constraint in family life and it challenges the maintenance of the relationships. Family living outside of prison also suffers from the effects of the prison sentence. Vapautuvien Tuki Ry's family camp activity aims to support family's recovery with easing those harms that imprisonment cause and helping the progress of preparing for life after prison.

The results of this thesis show that clients feel that the most important impact of the camp activity is how it brings families together and promotes family's wellbeing. From the inmates' perspective, leisure time with one's family in the environment, which is more unrestricted and peaceful than prison, eases the exhaustion caused by the prison atmosphere and being institutionalized. On the other hand, it also prepares inmates for the civilian life.

Keywords: The Prison Service, social rehabilitation, family support

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	7
2	TAUSTAA	9
	2.1 Sosiaalityö aikuisasiakkaiden parissa	9
	2.2 Rikosseuraamusala ja vankeinhoito	9
	2.3 Kolmas sektori vankeinhoidossa	10
3	VAPAUTUVIEN TUKI RY	11
	3.1 Yhdistyksen kuvaus	11
	3.2 Leiritoiminta	12
4	TEOREETTINEN VIITEKEHYS.....	14
	4.1 Kuntouttava työote vankeinhoidossa	14
	4.2 Kuntoutus yksilön sosiaalisen toimintakyvyn kannalta	15
	4.3 Perhetyö vankeinhoidossa	16
	4.3.1 Ihmissuhteiden ylläpito vankeusaikana.....	16
	4.3.2 Vankiperhetyö	17
	4.4 Aikaisempia tutkimuksia vankiperhetyöhön liittyen	18
	4.4.1 Vankien perhesuhteista	18
	4.4.2 Sosiaalisten suhteiden vaikutuksesta kuntoutumisessa.....	19
	4.4.3 Naisvangit ja nais erityisyys	21
5	OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	22
	5.1 Tutkimustehtävä ja tavoitteet.....	22
	5.2 Tutkimusmenetelmät	23
	5.3 Tutkimusaineisto	24
	5.4 Aineiston prosessointi ja analyysimenetelmä	25
6	TUTKIMUSTULOKSET	26
	6.1 Perhesuhteiden tukeminen	27
	6.1.1 Perhe yhdessä.....	27
	6.1.2 Perhe-elämä ja vanhemmuus	29
	6.1.3 Parisuhde	33
	6.2 Leirien kuntouttavat elementit.....	37
	6.2.1 Vankeus perheen rasitteena - Leirit vastalääkkeenä	37
	6.2.2 ”Normaali” ympäristö - Poissa vankilasta.....	38
	6.2.3 Vertaistuki ja yhteisöllisyys	41
	6.3 Katse kohti vapautumista	45
	6.3.1 Harjoitusta siviilielämää varten	46
	6.3.2 Vastuullisuuden osoitus ja itsetunnon kasvu	48
	6.3.3 Asiakkaiden jatkotuen tarve	49
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	50
	7.1 Perheleiritoiminta edistää vankien perhe-elämän ja -suhteiden tukemista... 51	
	7.2 Leirit vaikuttavat asiakkaiden hyvinvointiin.....	51

7.3	Perheleirit valmentavat vankia siviiliin	53
7.4	Tutkimustulosten esiintuomaa problematiikkaa leiritoiminnassa	54
8	POHDINTA	55
8.1	Vankiperhetyö ja Vapautuvien Tuki Ry hyvinvointiyhteiskunnassa.....	55
8.1.1	Vapautuvan vangin sijoittuminen yhteiskuntaan	56
8.1.2	Vankiperheiden osallisuus yhteiskunnassa	57
8.2	Työn arviointia.....	59
8.2.1	Tutkimustehtävän toteutuminen	59
8.2.2	Opinnäytetyön merkitys ja jatkoteemat	60
8.2.3	Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus.....	61
	LÄHTEET	65
	LIITTEET	69
	LIITE 1: VAPAUTUVIEN TUKI RY:N LEIRIPALAUTELOMAKE	69

1 JOHDANTO

Tämä opinnäytetyö on toteutettu yhteistyössä sosiaalialan kolmannella sektorilla toimivan yhdistyksen, Vapautuvien Tuki Ry:n kanssa. Yhdistyksen toiminta-ajatuksena on kuntouttava perhe- ja vankityö, jota toteutetaan järjestämällä vangeille ja heidän omaisilleen perheleirejä. Vapautuvien Tuki Ry:n toiminta koskettaa aivan omanlaistaan asiakasryhmää, sillä sen palvelut koskettavat vain vankeinhoidon piiristä löytyviä perheitä, joista käytän työssäni lyhennystä vankiperheet. Opinnäytetyöni keskeisimpiä käsitteitä on vankiperhetyö, jolla tarkoitetaan vankeinhoidon kentällä tehtävää perhetyötä vankien perhesuhteiden tukemiseksi.

Perhetyö on osa vankiloiden kuntouttavaa toimintaa. Olen opinnäytetyössäni perehtynyt Vapautuvien Tuki Ry:n perheleiritoimintaan, jota lähestyn kuntouttavan vankeinhoidon näkökulmasta. Tutkimukseni käsittelee perheleiritoiminnan osuutta vankiloiden perhetyössä ja kuntoutuksessa. Opinnäytetyössä tarkastelen perheleiritoimintaa asiakkaiden kokemusten ja näkemysten kautta. Tutkimusaineistona ovat Vapautuvien Tuki Ry:n vuonna 2007 leireiltään keräämät kirjalliset palautteet. Tarkoituksena on selvittää leiritoiminnan kuntouttavia merkityksiä.

Opinnäytetyön johdanto-osuuden jälkeen, työn toisessa luvussa, tarkastelen tutkimuskirjallisuuden valossa perheleiritoiminnan lähtökohtia sekä sen paikkaa rikosseuraamusalan toimintakentällä. Kolmannessa luvussa tarkastelen erikseen Vapautuvien Tuki Ry:tä. Luvussa kuvaan lyhyesti yhdistystä ja sen toiminta-ajatusta kolmannen sektorin ja vankeinhoidon työkentillä sekä leiritoiminnan sisältöjä pääpiirteittäin. Toimintaan perehtyminen ja sen kuvaaminen on ollut pohjana koko opinnäytetyön tutkimustyölle. Se on sisällytetty omana lukunaan opinnäytetyön raportointiin myös sen vuoksi, että se auttaa lukijaa hahmottamaan koko perheleiritoiminnan kokonaisuutta. Perheleiritoiminnan lähtökohtien kartoittamisen jälkeen perehdyn omassa luvussaan opinnäytetyön teoreettiseen viitekehykseen eli vankeinhoidon kuntouttavaan toimintaan sekä siihen kuuluvaan perhetyöhön.

Teoreettisen pohjustuksen jälkeen tekstissä siirrytään varsinaisen tutkimustyön ja sen tarkoitusten esittelyyn. Tässä opinnäytetyön prosessia kuvaavassa luvussa käyn läpi työvaiheita tutkimuskysymyksistä sekä työn tavoitteista aina aineistonkeruuseen ja analyysimenetelmiin asti.

Omassa luvussaan esittelen opinnäytetyöni tutkimustulokset. Johtopäätökset -osiossa saadusta tuloksista tehdään kokoava yhteenvedo Vapautuvien Tuki Ry:n perheleiritoiminnasta osana vankeinhoitoa. Tulosten esittelyssä ja työn pohdintaosiossa paneudun jälleen työn teoreettiseen perustaan. Opinnäytetyöni jatkoteemoja varten pohdin lopuksi vielä vankiperhetyön ja Vapautuvien Tuki Ry:n perheleiritoiminnan merkityksiä laajemmissa konteksteissaan.

Lisäksi pohdintaosiossa arvioin saatujen tutkimustulosten ohella myös itse opinnäytetyötäni kokonaisuudessaan sekä työn eettisyyteen ja luotettavuuteen liittyviä kysymyksiä.

2 TAUSTAA

2.1 Sosiaalityö aikuisasiakkaiden parissa

Suomalainen hyvinvointivaltio pohjaa vahvaan julkiseen sektoriin ja sen mahdollistamaan korkeatasoiseen hyvinvointipalvelujärjestelmään, jonka palvelut kuuluvat kaikkien kansalaisten saataville. Sosiaalityön palvelut ovat pääasiassa julkisesti rahoitettuja, ja palvelujärjestelmä kokonaisuudessaan hyvin erikoistunutta ja sektoroitunutta. (Pyhäjoki & Koskimies 2009: 195; Jokinen & Juhila 2008: 37-38; Helminen 2006: 9.)

Kunnalliset sosiaalipalvelut ovat organisoituneet elämäntilanteiden mukaisesti. Tällöin omina kategorisina alueinaan, kronologisen iän mukaisesti, ovat lapsuus, nuoruus, aikuisuus ja vanhuus. Kuhunkin kategoriaan liittyvät iän ja kehityksen mukaiset rooliodotukset ja normit. (Jokinen & Juhila 2008: 7, 26, 82.) Aikuisuuden kulttuuristen merkitysten näkökulmasta aikuissosiaalityössä voi katsoa olevan kyse asiakkaiden tukemisesta täyttämään aikuisuuden kriteerit ja normikansalaisuuden määreet. Kyseeseen tulevat odotukset muun muassa elämän hallinnasta, työkykyisyydestä, toimijuudesta, vastuullisuudesta, täysivaltaisuudesta ja itsenäisyydestä. Tällaisen sosiaalityön perinteisen normaalistamistehtävän tarkoituksena on tuottaa elämäänsä hallitsevia kansalaisia. (Juhila 2008: 82-94.)

Hyvinvointipoliittiselta näkökannalta sosiaalityön yhteiskunnallisena tehtävänä on auttaa asiakasta kohentamaan elinolosuhteitaan ja mahdollisuuksiaan (Raunio 2006: 142-144). Yhteiskuntapolitiikassa painotetaan osaltaan sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisyä, mutta etupäässä sosiaalityön tehtävänä on puuttua tilanteeseen, jossa ongelmat ovat jo aktualisoituneet ja tulleet akuuteiksi (Kyngäs 2000: 22-25). Kuntouttava työskentely sopii tämän kaltaisiin vaikeisiin elämäntilanteisiin puuttuvan työn orientaatioksi erityisesti aikuissosiaalityössä. (Raunio 2006: 142-144). Tällaisesta sosiaalityöstä on kyse, kun liikutaan rikosseuraamusalan toimintakentillä.

2.2 Rikosseuraamusala ja vankeinhoito

Rikosseuraamusviraston alaisuudessa toimivat vankeinhoito ja kriminaalihoito muodostavat yhden julkisen sektorin aikuissosiaalityön toiminta-areenan. Toimintakenttää kutsutaan yhteisväistävästi rikosseuraamusalaksi, jonka tavoitteena on yhteiskunnan turvallisuudesta huolehtiminen, uusintarikollisuuden vähentäminen ja rikollisuutta ylläpitävän syrjäytymisen katkaiseminen. Tällaisilla sosiaalityön kentillä korostuvat toiminnan erityisyys sekä moniammatillisuus, joka edellyttää verkostotyötä ja siten monipuolisia yhteistyötahoja niin julkisella

areenalla kuin sosiaalityön muilla sektoreilla. Työn erityisyys puolestaan merkitsee sitä, että organisaation toiminta on erikoistunut tietyn elämäntilanteen tai ongelman työstämiseen; kuten vankeinhoidon kentällä uusintarikollisuuden ehkäisemiseen sekä syrjäytymiskiirteen katkaisuun. (Juhila 2008: 26, 30-31.)

Vankeinhoidon toimintaa raamittavat lainsäädäntö, ihmis- ja perusoikeudet sekä vankeinhoitolaitoksen periaateohjelma. Nämä säättävät muun muassa vankeinhoidon huolenpitotehtävistä, joihin lukeutuvat vangin sosiaalisista, terveydellisistä ja muista perusoikeuksista huolehtiminen. Vankeinhoitolaitoksen tehtävänä on vankeusrangaistusten turvallisen täytäntöönpanon lisäksi pyrkiä kuntouttamaan vankeja. Vankilat ovat siten rikollisuutta erityisehkäiseviä sekä samalla rikollisuutta ylläpitävästä elämäntavasta kuntouttavia laitoksia. (Tourunen 2002: 30; Neiramo 2002: 34; Myhrberg 2002: 53, 55; Richter 2002: 81.) Tähän tähtäävässä vankilasosiaalityössä keskiössä on yhteiskuntaan paluuta helpottava kuntouttava toiminta, jonka viitekehyksessä Vapautuvien Tuki Ry:n perheleiritoimintaa myöhemmin tässä opinnäytetyössä tarkastellaan. (Juhila 2008: 26, 30-31.) Sosiaalisen kuntoutuksen rinnalla voidaan puhua kuntouttavasta sosiaalityöstä (Rantanen 2009: 111), ja puhunkin työssäni sekä kuntouttavasta vankeinhoidosta että vankilasosiaalityöstä.

2.3 Kolmas sektori vankeinhoidossa

Toimintakulttuureineen hyvin sektoroituneen ja erikoistuneen palvelujärjestelmän (Pyhäjoki & Koskimies 2009: 195) hyvinvointia ja terveyttä edistävä ammatillinen työ on Suomessa korkeatasoista, ja sen kattamat sosiaali- ja terveystalvet ovat usein julkisesti rahoitettuja. Kuitenkin myös erilaisilla sosiaali- ja terveysjärjestöillä on aina ollut keskeinen rooli näiden palveluiden tuottajina. Kyseessä on niin kutsuttu kolmannen sektorin toimintakenttä, jossa sosiaaliset järjestöt tuottavat tukea ja apua erilaisille ihmisryhmille. (Jokinen & Juhila 2008: 37-38; Helminen 2006: 9.)

Kolmannen sektorin määritelmä käsittää sellaiset organisaatiot, jotka jäävät valtion ja markkinoiden sekä yksityisen ja julkisen sektorin väliselle vyöhykkeelle. Kolmannen sektorin toimijat ovat voittoa tavoittelemattomia yhdistyksiä, järjestöjä ja säätiöitä, jotka on perustettu yhteiskunnan yleisen hyödyn edistämiseksi. Kolmannen sektorin ensisijaisena tehtävänä on tuottamallaan palveluilla ”täydentää” julkisen sektorin toimintaa. Näin kolmannen sektorin toiminta tukee sellaisia asiakas- tai väestöryhmiä, jotka heikosti hyötyvät julkisista palveluista. (Helander 1998: 52, 64.)

Rakenteellis-operationaalisen määrittelyn mukaan kolmannen sektorin organisaation peruskriteereihin kuuluvat muun muassa organisaation yksityisyys sekä sen itsehallinnollisuus. Kol-

mannen sektorin toimijat eivät yksityisyyden kriteerin mukaisesti ole julkisten viranomaisten hallinnoimia eivätkä muutoinkaan niiden välittömässä ohjauksessa. Itsehallinnollisuus merkitsee sitä, että yhdistyksellä on omat sääntönsä ja menettelytapansa. (Helander 1998: 53-54.)

Tämän päivän julkishallinnossa, jossa yleisenä painopisteenä on verkostoituminen ja moniammatillinen yhteistyö, korostuu kolmannen sektorin merkitys erityisesti rikosseuraamusalalla (Rantala 2004: 57). Vapautuvien Tuki Ry, joka on kolmannen sektorin toimija vankeinhoidon kentällä, toimii itsenäisesti kuntoutustavoitteidensa mukaisten leirisäältäöjen suunnittelussa ja toteuttamisessa. Yhdistys tekee kuitenkin varsin tiivistä yhteistyötä eri vankiloiden kanssa, ja leiritoiminnan kuntoutuksellisuus rakentuu verkostotyön voimin juuri vankeinhoidollisten erityiskysymysten ympärille.

Vapautuvien Tuki Ry:n lisäksi rikosseuraamusalan toimintakentällä vaikuttaa useita muita kolmannen sektorin toimijoita. Esimerkiksi Kriminaalihuollon tukisäätiö KRITS on valtakunnallinen asiantuntija- ja palveluntuottajajärjestö, joka ”pyrkii kuntoutustavoitteisen kriminaalipolitiikan sekä seuraamus- ja jälkihuoltojärjestelmän edistämiseen”. Säätiö tukee toiminnallaan julkista kriminaalihuoltotyötä tarjoamalla palveluita vankilasta vapautuvien selviytymisen ja elämänhallinnan edistämiseksi. (KRITS:n internet-sivusto.) Samaten kansainvälinen järjestö KRIS, yhteistyössä kriminaalihuoltolaitoksen ja kunnallisen sosiaalitoimen kanssa, tarjoaa apua vapautuville vangeille muun muassa tukihenkilö- ja vertaistukitoiminnan muodossa (KRIS:n internet-sivusto).

Kolmannen sektorin toiminta myös perheiden parissa on hyvin laajaa ja monimuotoista (Perhe murin toisella puolella 2003: 31). Vapautuvien Tuki Ry:n perheleiritoiminnan lisäksi myös KRITS tarjoaa perhetyön palveluita rikostaustaisille ja heidän läheisilleen. Palveluihin lukeutuu muun muassa nettiportaali PORTTI VAPAUTEEN, joka sisältää monenlaista tukea ja tietoa vankiperheille. Portaali on hyvä esimerkki moniammatillisesta verkostotyöstä, sillä sen kautta asiakkaat voivat tavoittaa esimerkiksi lakimiehen, perheterapeutin sekä sosiaalityöntekijän. (PORTTI VAPAUTEEN -internet-sivusto.)

3 VAPAUTUVIEN TUKI RY

3.1 Yhdistyksen kuvaus

Vapautuvien Tuki Ry on sosiaalialan kolmannella sektorilla toimiva järjestö, jonka kuntouttavan perheleiritoiminnan kohderyhmänä ovat vangit sekä heidän perheensä ja omaisensa. Yhdistys järjestää vuosittain kymmenen perheleiriä, joiden suunnittelusta, järjestämisestä ja

toteuttamisesta vastaavat Vapautuvien Tuki Ry:n työntekijät: toiminnanjohtaja, sosiaaliohjaaja sekä leireillä työskentelevä(t) lastenhoitaja(t). Kuntouttavan vankeinhoidon näkökulmasta toiminnan tarkoituksena on tukea päihde-, rikos- ja vankilakierteeseen joutuneita vastuun kantamiseen ja oman elämän hallintaan. (Vapautuvien Tuki Ry:n internet-sivusto.)

Vapautuvien Tuki Ry toimii yhteistyössä muun muassa rikosseuraamusviraston ja erityisesti eri vankiloiden kanssa. Keskeisenä yhteistyötahona toimii myös Lomakotien liitto, jonka myöntämällä lomatulla, ja jonka tiloissa perheleirit järjestetään (Lomakotien Liitto Ry:n verkkosivut). Yhdistyksen toiminnan pääasiallisena rahoittajana on jo vuosia toiminut Raha-automaattiyhdistys (Vapautuvien Tuki Ry:n internet-sivusto; RAY:n verkkosivut).

3.2 Leiritoiminta

Vapautuvien Tuki Ry:n perheleiritoiminta koskettaa keskimäärin sataa vankiperhettä vuodessa. Kullekin leirille valitaan kymmenen vankia perheineen. Leiriprosessi alkaa, kun vanki täyttää leirihakemuksen itsensä ja perheensä puolesta. Vankilan yhdyshenkilö, esimerkiksi vankilan sosiaalityöntekijä tai vangin lähityöntekijä, kirjoittaa hakemukseen lausunnon vangin tilanteesta ja leirin tarpeellisuudesta. Laitoksen johtaja tai muu päätösvaltainen virkamies liittää hakemukseen päätöksen puollosta tai ei-puollosta. Vapautuvien Tuki Ry:n lopulliseen leirivalintaan voidaan ottaa käsittelyyn vain ne hakemukset, joita vankila on puoltanut. (Vapautuvien Tuki Ry:n internet-sivusto.)

Kullekin leirille on omat hakuaikinsa, joiden umpeutumisen jälkeen Vapautuvien Tuki Ry käsittelee kaikki saapuneet hakemukset. Tämän jälkeen yhdistys ilmoittaa leirivalinnoistaan vankilan johtajalle tai yhdyshenkilöille sekä lähettää leirikirjeet valituille perheille. (Vapautuvien Tuki Ry:n internet-sivusto.)

Leirivalintaprosessissa laitoksen johtaja tekee lopullisen päätöksen vangin osallistumisesta perheleirille. Vankeuslain mukaan vankilan johtaja tai muu tehtävään valtuutettu virkamies voi myöntää luvan valvottuun, vankilan ulkopuoliseen toimintaan. Laissa säädetään vangin luvasta ”osallistua vankilan ulkopuolella riittävän valvonnan alaisena vankilan järjestämään tai hyväksymään toimintaan, joka tukee vangin kuntoutumista, yhteyksiä ja sijoittumista yhteiskuntaan”. (Vankeuslaki 8 luku 9 § ja 14 §).

Leireille valikoituneet vankiperheet voivat käsittää niin yksinhuoltajia lapsineen, lapsettomia pariskuntia kuin suurperheitäkin. Samaten leiriperheeseen voi yhtä hyvin kuulua vanki lapsineen tai vanki vanhempineen ja sisaruksineen. Niin ikään leirivalinnan esteenä eivät myöskään ole vangin lapsien täysi-ikäisyys taikka se, että perheen molemmat vanhemmat ovat

vankilassa. Vangilta ei myöskään vaadita lomakokemusta tai alkanutta loma-aikaa. (Vapautuvien Tuki Ry:n internet-sivusto.)

Perheleiritoiminnan kuntoutustavoitteina ja toimintamuotoina ovat päihteettömän vanhemmuuden tukeminen, perheiden voimavarojen lisääminen, parisuhdeasiat sekä lasten hyvinvoinnin edistäminen. Leirien perhe-, parisuhde- ja omaistyön toimintatapana ovat yhteiset, aikuisille kohdennetut ryhmäistunnot ja luennot sekä henkilö-, pari- ja perhekohtaiset keskustelut leirin ohjaajien kanssa. Leireillä on järjestetty lastenhoito niiden toimintojen ajaksi, jotka edellyttävät perheen aikuisten läsnäoloa. (Vapautuvien Tuki Ry:n internet-sivusto.)

Leiriviikkoon kuuluu yleensä vähintään yksi naisten ryhmä. Ryhmään osallistuvat kaikki leirin naispuoliset aikuiset asiakkaat ja vetäjinä toimivat joko Vapautuvien Tuki Ry:n naispuolinen työntekijä tai ulkopuolelta tilatut naispuoliset ohjaajat. Ryhmään ottavat osaa siis niin naisvangit kuin miesvankien naispuoliset. Myös täysi-ikäiset, naispuoliset vankien lapset osallistuvat istuntoon. Naisten ryhmän aikana miehet hoitavat lapsia. Tarkoituksena on, että miesvangit pääsevät rauhassa kokeilemaan taitojaan lasten hoidossa ja syventämään isä-lapsi -suhdettaan. Naisten ryhmässä syvennyttään äitiyteen ja naiseuteen liittyviin kysymyksiin sekä sitä kautta juuri naisten näkökulmaan perhe-elämän haasteissa ja päihde-, rikos- ja vankilataustoihin liittyvissä ongelmissa.

Vapaa-aikana suuri merkitys on perheiden keskenään viettämällä ajalla. Leirikohteissa onkin tarjolla rauhallisen oleilun lisäksi aktiviteetteja koko perheelle aina liikunta- ja ulkoilumahdollisuuksista saunomiseen tai televisioiltaan. Leiriviikkoon kuuluu myös retkipäivä, jonka sisältö vaihtelee leiripaikasta ja vuodenajasta riippuen. Ostosreissut lähikauppaan ovat leiriläisille mahdollisia kahtena päivänä leiriviikon aikana. (Vapautuvien Tuki Ry:n internet-sivusto.)

Leiriaika on normaalia vankeusaikaa, ja osallistuvia vankeja sitovat vankeusrangaistuksen suorittamista koskevat määräykset ja vankeuslaki. Leiriläisiltä edellytetään osallistumista järjestettyihin toimintoihin annettujen ohjeiden mukaisesti. Samaten leirialueelta poistuminen tapahtuu ryhmissä, ohjatusti ja valvotusti. (Vapautuvien Tuki Ry:n internet-sivusto.)

Leirien valvonnasta vastaa vuorollaan yksi vankila, joka ensisijaisesti määräytyy sen mukaan, mistä vankilasta on eniten osanottajia silloiselle leirille. Siten valvova laitos määrittelee itse valvonnan tason osallistujien perusteella. Tämän lisäksi leiriä seuraavat omalta osaltaan ympärivuorokautisesti paikalla olevat Vapautuvien Tuki Ry:n työntekijät. (Vapautuvien Tuki Ry:n internet-sivusto.)

4 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

4.1 Kuntouttava työote vankeinhoidossa

Uusi vankeuslaki, joka astui voimaan 1.10.2006 korostaa entisestään vankeinhoidon kuntoutuksellista tarkoitusta sekä sen suunnitelmallisuutta (Sassi & Huhtimo 2006: 4; Rantanen 2009: 111). Vankilasosiaalityön keskiössä on kuntouttava toiminta, jolla tuetaan tuomitun yhteiskuntaan paluuta sekä yksilöllistä kehitystä ja kasvua kohti rikoksetonta elämäntapaa. (Jokinen & Juhila 2008: 30-31). Kuntouttava vankeinhoito on kaikkia niitä toimintoja, joiden tarkoituksena on edistää rikoksettoman elämäntavan omaksumista sekä yhteiskuntaan uudelleensijoittumista samalla kun pyritään vastaamaan vankien moninaisiin hyvinvointipuutteisiin. (Karsikas 2005: 19). Kuntoutus on siten yksilöllisistä tarpeista lähtevää toimintaa, aikuisuuteen ja normikansalaisuuteenkin liitettävien kriteereiden mukaisesti, vangin elämänhallinnan parantamiseksi.

Vankien kuntoutustarpeesta tiedetään varsin paljon (Karsikas 2005: 17). Kuntouttavaan vankilasosiaalityöhön kuuluvat vangeista tehtävät riski- ja tarvearviot, joissa kartoitetaan vangin kriminogeeniset tarpeet. Näillä tarkoitetaan niitä tekijöitä, jotka aiheuttavat ja ylläpitävät rikollista käyttäytymistä. Ne jaetaan dynaamisiin ja staattisiin tekijöihin. Dynaamiset tarpeet ovat muuttuvia tekijöitä, joihin vankeusaikana voidaan vaikuttaa -oikein kohdennetuin menetelmin sekä nimensä mukaisesti vangin yksilölliset tarpeet huomioiden. Tällaisia ovat esimerkiksi rikollisuutta ylläpitävä sosiaalinen verkosto ja rikollista käyttäytymistä edistävät asenteet. Staattisiin eli muuttumattomiin tekijöihin ei juurikaan voida vaikuttaa, sillä ne käsittävät muun muassa ikään ja vankilakertaisuuteen liittyviä riskejä. (Järvenpää & Kempas 2003: 18-21, 31-32; Hypén 2004: 7; Rantanen 2009: 108, 111.)

Riski- ja tarvearviointi toimii apuna vangin yksilöllisen rangaistusajan suunnitelman laatimisessa, joka puolestaan palvelee suunnitelmallisen ja hallitusti etenevän vankeusprosessin toteutumista (Myhrberg 2007: 13). Kuntoutukseen kuuluvat myös arvioinnit vankien työ- ja toimintakyvystä sekä siitä, millaisia tavoitteita vankilassaoloajalle asetetaan uusintarikollisuuden ehkäisemiseksi (Karsikas 2005: 17). Myös vankien osallistumisvelvollisuus on osa kuntouttavaa toimintaa; Vanki on rangaistusaikanaan velvoitettu osallistumaan työhön, opiskelemaan tai muuhun vankilan hyväksymään toiminta- tai kuntoutusohjelmaan. Tätä varten rangaistuksen alkuvaiheessa kartoitetaan, mihin vanki on valmis, halukas ja kykeneväinen sitoutumaan. Rangaistusajan suunnitelma perustuu niille tarpeille, mitkä edistävät vangin sopeutumista yhteiskuntaan vapautumisen jälkeen. Suunnitelmaa varten vankilan virkamiehet haastattelevat ja neuvovat vankia. Sairaanhoidajan suorittamassa terveystarkastuksessa arvioidaan

muun muassa vangin työkuunto, ja sosiaalityöntekijän kanssa kartoitetaan vangin henkilöhistoriaa ja sosiaalista verkostoa. (Richter 2002: 84-86.)

Vankien keskuudessa yleinen moniongelmaisuus edellyttää erityistä sosiaalityötä ja kuntoutuksen portaittaisuutta. Vankilaan tullessa vankilasosiaalityötä tarvitaan päihdekuntoutuksen ja työ- tai koulutustoiminnan suunnittelun lisäksi myös vangin perheasioiden järjestelyssä. Tuolloin ajankohtaisina kysymyksiä ovat muun muassa lasten tapaamiseen sekä yleensä perheen tilanteeseen liittyvät asiat. Vankila-aikana saatetaan tarvita tukea ja ohjausta esimerkiksi toimeentulotuen tarpeesta, korvauksista ja veloista selviämisessä sekä lasten huoltajuusasioissa. Vapautumisvaiheessa päällimmäisenä tehtävänä ovat erilaisten viranomaisasioiden lisäksi asunto- ja toimeentuloasioiden järjestely sekä jatkokuntoutuksen kartoittaminen. (Perhe muurin toisella puolella 2003: 65.)

Uusintarikollisuuteen vaikuttamisen ja syrjäytymiskehityksen katkaisun tavoitteiden mukaisissa toiminnoissa ja palveluissa tarvitaan pitkäjänteistä työtä ja kokonaisvaltaista kuntoutumista. Kuntoutusprosessin edistymistä tulisi seurata ja tukea myös vapautumisen jälkeen. (Hypén 2004: 57.) Kriittisin vaihe yhteiskuntaan sijoittumisessa on heti vangin vapauduttua, ja tämän haasteellisuutta pyritään lievittämään asteittaisella kuntoutusjatkumolla vankilasta siviiliin. Vankiloiden kuntouttavien toimintaohjelmien ja muun vankilasosiaalityön lisäksi vapautumisen tukemiseen ja valmisteluun kuuluu keskeisesti myös vankilaolosuhteiden avoimuuden lisääminen portaittain. (Karsikas 2005: 11-12, 19.) Kuntoutusprosessin portaittaisuutta voi kuvainnollistaa esimerkiksi asiakkaan matkana suljetusta vankilasta avovankilaan, valvottuun koevapauteen ja lopulta autonomiseen, mutta tarpeidensa mukaan, kunnallisen aikuissosiaalityön tai kolmannen sektorin toimijoiden voimin tuettuun, siviilielämään.

4.2 Kuntoutus yksilön sosiaalisen toimintakyvyn kannalta

Opinnäytetyöni keskeisimpiin käsitteisiin kuuluu kuntoutus; tarkennettuna yksilön sosiaalisen toimintakyvyn kannalta (Rantanen 2009: 107). Lakisääteisessä kuntoutuksessa korostetaan entisestään juuri sosiaalisen näkökulman tärkeyttä (Karsikas 2005: 11). Yksilökeskeisen näkömyksen on korvannut käsitys ihmisestä osana sosiaalista verkostoa, johon kuuluvat aktiiviset vuorovaikutussuhteet (Riittinen 1990). Yksilön toimintakyvyn perustan muodostavat hänen ominaisuutensa suhteessa häntä ympäröivään sosiaaliseen verkostoon, johon kuuluu sekä yhteisöllisiä että yhteiskunnallisia toimijoita (Timonen 2009: 232).

Ihmisen ollessa jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa hänen kokemuksensa hyvinvoinnista on riippuvainen sisäisten tapahtumien lisäksi myös ulkoisesta ympäristöstä. Merkittävä kuntoutuksen painopiste onkin syrjäytymisen ehkäisyssä ja syrjäytymiskierteen katkai-

sussa. Kuntoutumisessa on näin ollen kyse sosiaaliseen verkostoon kiinnittymisestä, koetusta osallisuudesta yhteiskunnassa (Timonen 2009: 232); ihmisen toimintamahdollisuuksien luomisesta ja lisäämisestä sekä toimintatarpeiden saattamisesta tasapainoon ympäristön odotusten ja sen tarjoamien edellytysten kanssa. (Kettunen, Kähäri-Wiik, Vuori-Kemilä & Ihalainen 2003: 7, 14, 19; Karjalainen 2007: 20-21; Helminen 2006: 10.) Kuntoutus -käsite merkitsee opinnäytetyöni viitekehyksessä pyrkimystä muutokseen ja sosiaaliseen kuntoutumiseen, jolloin keskittään nimenomaan sosiaalisen elämäntilanteen parantamiseen. (Juhila 2008: 23; Karjalainen 2007: 11.)

Vangin sosiaalinen verkosto on merkittävä kriminogeeninen tekijä: Esimerkiksi mitä vaikeampi elämäntilanne on rikos- tai päihdekierteessä, sitä todennäköisemmin sosiaaliset verkostot ovat samassa tilanteessa olevaa kaveriporukkaa (Timonen 2009: 182; Kyngäs 2001: 202). Samaten jos avio- ja perhesuhteet eivät ole kunnossa, se muodostaa riskin. Vangin sosiaaliset suhteet ovat kuitenkin dynaaminen eli muuttuva kriminogeeninen tekijä, jonka eteen voidaan sosiaalisen kuntoutuksen keinoin tehdä merkittävää työtä. (Järvenpää & Kempas 2003: 18-21, 31-32; Hypén 2002: 202, 216-217.) Siten vangin uusimisriskiin vaikuttamisessa perhe- ja ihmissuhteet ovat hyvin keskeisiä tarvealueita. Vankila-aika usein lisää sosiaalisia haittoja, ja ihmissuhteet voivat heiketä tai jopa kokonaan katketa (Sassi & Huhtimo 2006: 4). Mitä pidempi vankeustuomio, sitä tärkeämpää on vangin omais- ja ystävyysiteiden ylläpitäminen (Grönholm 2002: 158), sillä juuri perhe voi olla oleellisin voimavara vankeudesta selviämiseksi sekä vapautumisen ja yhteiskuntaan sijoittumisen helpottamiseksi (Sassi & Huhtimo 2006: 4). Tämän vuoksi vankeinhoidon kuntouttavassa toiminnassa myös perhetyöllä on oma osansa.

4.3 Perhetyö vankeinhoidossa

4.3.1 Ihmissuhteiden ylläpito vankeusaikana

Vangin oikeudet pitää yhteyttä läheisiinsä kirjeenvaihdon, puheluiden ja tapaamisten avulla on turvattu vankeuslaissa. Samaten vankeuslaissa määritetään vangin oikeudesta osallistua perheleireille. Vangille voidaan myöntää lyhyeksi ajaksi poistumislupa rangaistuslaitoksesta. Lupa myönnetään enintään kuudeksi vuorokaudeksi rangaistusajan pituuden perusteella tai tärkeästä syystä. (Perhe muurin toisella puolella 2003: 55-60.)

Vankeus rajoittaa runsaasti yksilön sosiaalista elämää, sillä yhteydenpito vankilan ulkopuolelle on jo vankilaturvallisuuden nimissä varsin rajoitettua, eivätkä ajallisesti lyhyehköt ja valvotut tapaamisetkaan ole suljetuissa laitoksissa mukavin tapa viettää perhe-elämää. Myös puhellut soitetaan määrättyinä aikoina. Vankimääriin nähden useimmissa laitoksissa puhelimia on

liian vähän, jolloin myös vankien soittovuorot ovat vähäisempiä. Puhelimen käyttö on muutoinkin säännöstelltyä. Jotakin puhelua vanki saattaa joutua anomaan erikseen, jolloin on ilmoitettava numero, johon aikoo soittaa. Pyydettyä vankin tulee ilmoittaa henkilökunnalle kenen kanssa aikoo puhua, ja tarvittaessa puheluita voidaan myös kuunnella. Vangit kustantavat itse puhelinkorttinsa, ja vankien vähäiset tulot huomioiden, soittaminen on melko kallista. Myös postimerkit vangit joutuvat kustantamaan itse. Kirjeiden määrää ei ole rajoitettu, mutta tarvittaessa ne voidaan tarkistaa ja painavin syin ne voidaan myös lukea. (Perhe muurin toisella puolella 2003: 55-56.)

Vangeilla on lähtökohtaisesti oikeus vieraiden tapaamiseen tarpeellisen valvonnan alaisina. ”Tapaamisjärjestelyt on toteutettava siten, että ne eivät tosiasiallisesti vaikeuta tai estä tämän oikeuden toteutumista.” Tapaamisajat ja menettelytavat sekä tapaamisia koskevat ehdot määritellään kunkin vankilan järjestyssäännössä. Tapaamisten järjestelyissä vankiloiden on huomioitava sekä vankilaturvallisuuteen liittyvät kysymykset että vankin ja vieraan yksityisyyden tarve. (Rikosseuraamuslaitoksen internet-sivusto). Vankiloiden tapaamisajat sijoittuvat yleensä viikonloppuihin, ja valvotut tapaamiset ovat kestoltaan yleensä puolesta tunnista tuntiin. Vierailijoiden tulee todistaa henkilöllisyytensä. Usein samassa tilassa on myös muita tapaaajia, ja vangit ja tapaaajat on erotettu toisistaan pleksilasilla. (Perhe muurin toisella puolella 2003: 55-60.)

”Jos vangilla ei ole mahdollisuutta poistumislupiin, on erityisesti huolehdittava siitä, että vangilla on mahdollisuus tavata lapsiaan ja muuta perhettään vankilan järjestämässä tapaamisissa.” Myös valvomattoman tapaamisen ehdot sekä siihen liittyvä päihitteettömyyden valvonta ilmenevät vankilan järjestyssäännössä. (Rikosseuraamuslaitoksen internet-sivusto.) Valvomattomat tapaamiset ovat hieman perheystävällisempiä. Niissä vangilla on mahdollisuus tavata perheenjäseniään valvomattomasti muutaman tunnin ajan perhetapaamisille varatuissa tiloissa. Perhetapaamisen ehtona on vankin antama puhdas virtsanäyte. Perhetapaamisia anovien vankien lukumääristä riippuen valvoton tapaaminen on yleisimmin mahdollista saada noin kerran kuukaudessa. (Perhe muurin toisella puolella 2003: 57-60.) Vilppulan vankilassa järjestetystä perheleiristä kirjoitetussa artikkelissa leirille osallistuneet vangit ja puoliset vertaavat perhetapaamisten olevan kuitenkin leireihin nähden melko rajoittuneita mahdollisuuksia perhesiteiden vahvistamiseen. (Strandén 2009.)

4.3.2 Vankiperhetyö

Perhetyötä tehdään useissa eri instituutioissa (Riittinen 1990). Työn juuret löytyvät jo kirkollisesta vaivashoidosta ja maallisesta hyväntekeväisyystyöstä. Perhetyö liittyy laajempaan perhepolitiikkaan, joka käsittää julkisen vallan pyrkimyksiä luoda lainsäädännöllistä ja materiaa-

lista tukea perheiden hyvinvoinnille. (Vuori & Nätkin 2007: 7-8, 10.) Kun sosiaalisen näkökulman merkitys on kuntoutuksessa korostunut (Karsikas 2005: 11), on asiakkaita ja kuntoutujia alettu ajatella yhä enemmän oman perheensä jäsenenä, joten perhe otetaan usein mukaan myös hoitotapahtumiin (Riittinen 1990).

Lähtökohtana työssä, jossa kohdataan lapsiperheitä, on tukea vanhemmuutta ja näin edistää perheen elämänhallintaa (Helminen 2006: 10). Perhetyöhön sisältyy usein omana osanaan aikuissosiaalityö, sillä yleensä lasten suojelun tarpeen ja perheen sisäisten ongelmien takana ovat vanhempien mielenterveys- tai päihdeongelmat (Juhila 2008: 103). Näin perhetyön perinteet löytävät tätäkin kautta tiensä vankilasosiaalityön kentälle.

Käsitteenä vankiperhetyöllä tarkoitan kaikkea sitä toimintaa, jolla voidaan tukea vankien perhe- tai parisuhteita vankeusrangaistuksen aikana. Vankiperhetyön piiriin kuuluvat myös siviilissä elävälle vangin puolisolle tarkoitetut tukitoimet kuten esimerkiksi tehostetun perhetyön tarjoama kodinhoidon tuki (Kynäs 2000: 201) sekä eri tahoilta järjestetyt vertaistukiryhmät ja pari- ja ihmissuhdetaitojenkurssit. Kaikessa laaja-alaisuudessaan, verkostotyön moniammatillisuuden nimissä, se voi täten pitää sisällään kaiken yhteiskunnan perheisiin liittyvän toiminnan sosiaali- ja terveystoimesta kirkon diakonityöhön sekä poliisin toimeen. (Perhe muurin toisella puolella 2003: 28-38.)

Vankiperhetyön voisi katsoa olevan kuntouttavan vankeinhoidon työväline, jolla pyritään vastaamaan haasteisiin, joita vankeus perhe-elämälle asettaa. Vankeinhoitolaitoksen ja aikuisosiaalityön kuntouttava toiminta perhetyön keinoin tähtää perheen hyvinvoinnin edistämiseen, sen sisäisten suhteiden ylläpitämiseen sekä vanhemmuuden tukemiseen (Nieminen 2006). Näiden tavoitteiden toteutumista tukee ja edistää osaltaan Vapautuvien Tuki Ry:n perheleiritoiminta.

4.4 Aikaisempia tutkimuksia vankiperhetyöhön liittyen

4.4.1 Vankien perhesuhteista

Siinä missä vankien mielenterveys ja hyvinvointi on varsin tutkittu kohde ja tätä myötä myös vankeinhoidon tavoitteissa hyvin korostettu, on vankien perheistä ja puolisoista verraten oltu kiinnostuneita melko vähän. Kuitenkin Israelissa julkaistiin jo vuonna 1984 muuallakin maailmalla huomioita saanut tutkimus, joka osoittaa, että erityisesti miesvankien naispuolisot kokevat valtavasti stressiä ja ahdistuneisuutta. Täysin uutta ja yllättävää ei siis ole huomiot siitä, että vankilatuomion täytäntöönpanossa tulisi muistaa, vangin perheen olevan edelleen olemassa perheenä, vaikka yksi sen jäsenistä on suljettuna vankilaan. Vankeusrangaistus tar-

koittaa perheen olosuhteissa sitä, että osa perhe-elämästä siirtyy ja rajoittuu yhteen erityiseen ja erilaiseen ympäristöön; vankilaan. (Codd 2008: 6, 25.)

Yhdysvalloissa, Iso-Britanniassa ja Kanadassa tutkimustulokset ovat osoittaneet, että vangin perhesuhteiden tunnistaminen ja tukeminen on tärkeällä sijalla vankeinhoidon kuntoutuksellisten tavoitteiden kannalta erityisesti uusintarikollisuuden ehkäisyssä (Codd 2008: 23, 27). Myös Suomessa on rikosseuraamusalalla viime vuosina käyty keskustelua juuri perhetyön tärkeydestä perustelunaan perheen sosiaalisesti kiinnittävät merkitykset (Enroos 2008: 141).

Ennen 2000-lukua vankiloiden kuntoutusohjelmat ovat pitkälti keskittyneet päihderiippuvuuden hoitoon, ja vankilan ulkopuolista kuntoutusta alettiin käyttää vasta vuonna 2000 (Kaukonen 2006). Myös vankiloiden perhetyö on aiemmassa vankeinhoidossa ollut varsin tuntematon käsite. Ennen 1990-lukua suomalaisten vankien perhetaustaa ei ollut juurikaan tutkittu, mutta muutamia perustietoja, esimerkiksi tilastotietoa perheväkivallasta ja vankien siviilisäädystä, oli saatavilla. Ihmissuhteiden merkitys esimerkiksi vankien ongelmien, turvattomuuden ja elämäntilanteiden koetussa hallinnassa oli nostettu kuitenkin jo tuolloin esille työ- ja koulutustoiminnan kaltaisen kuntoutusajatuksen rinnalle. (Kauppila 1999: 53, 262-263.) Tänä päivänä perhesuhteiden tukeminen onkin saanut jalansijaa vangin elämänhallintaan ja yhteiskuntaan sijoittumisen vaikuttamisen osa-alueena muun muassa juuri perheleiritoiminnan kautta (Rantanen 2009: 108). Myös eduskunnan apulaisoikeusasiamies on useissa ratkaisuissaan korostanut vankien perhe-elämän suojaa (Myhrberg 2007: 13).

Vapautuvien Tuki Ry:n perheleirien asiakkaille on tehty leiritoimintaa koskeva kysely jo vuonna 1999. Kyselyyn vastasi yli 70 vankia ja omaista. Kyselyssä nousi esille parisuhteen tärkeys, ja vastaajien kokemukset ilmensivät, kuinka positiivinen vaikutus leireillä on perheisiin, parisuhteisiin sekä muihin sosiaalisiin suhteisiin. Perheen yhdessäolon lisäksi kiitosta annettiin erityisesti myös leirien ryhmäistunnoista sekä muiden leiriläisten mukanaolosta ja vertaistuesta. Vapautuvien Tuki Ry:n leireillä on tehty myös vuonna 2002 vankiloiden perhetyötä koskeva kysely, johon vastasi 25 perhettä. Myös nämä tulokset osoittivat, kuinka merkittäväksi perheleirit koetaan parisuhteen säilymiseksi ja siviilielämään siirtymisen helpottamiseksi. (Perhemuurin toisella puolella 2003: 61-63.)

4.4.2 Sosiaalisten suhteiden vaikutuksesta kuntoutumisessa

Helena Timonen on tutkinut narratiivisen eli tarinallisen ja kertomuksellisen lähestymistavan kautta, seitsemän useasti vankilaan tuomitun väkivaltarikollisen matkaa vankilasta vapautteen. Hänen tutkimusaineistonaan on näiden miesten elämänkertomukset, jotka käsittelevät muun muassa sitä, mikä on vienyt heidät vankilaan ja mikä on saanut heidät haluamaan muu-

tosta rikos- ja vankilakierteiseen elämäänsä. (Timonen 2009.) Oman työni kannalta kiinnostavia ovat Timosen tutkimuksessa esiin tulleet ajatukset siitä, mikä ajaa ihmisen halukkuuteen ja pyrkimykseen muuttaa elämäänsä, ja kuinka toivottua muutosta ylläpidetään. Tässä yhteydessä kiinnostavaa on erityisesti se, miten Timosen tutkimuksen mukaan perhe tai parisuhde on nähty merkittävänä voimavarana tutkittavien muutosprosessissa.

Margit Kyngäs on tehnyt tapaus- ja seurantatutkimuksen Pelson ja Oulun vankiloissa vuonna 1992 vankeustuomiotaan suorittaneiden, nuorena rikoksen tekijöinä tuomittujen, miesten elämäkulusta. (Kyngäs 2000: 3). Tutkimuksessa on seurattu miesten elämäntulkua- ja muutoksia vankeusaikana sekä muutama vuosi vapautumisen jälkeen. Tapaustutkimuksen mukaiset peruselementit näkyvät siinä, että tutkimuksessa on kyse ”nuorten rikoksentekijöiden ainutkertaisista elämäntuloista”. Pääasiallisena tutkimusaineistonaan Kyngäs on käyttänyt teemahaastatteluita, joiden kautta hän tarkastelee muun muassa sitä, miten miehet kuvaavat taustojaan ja elämäntulkuaan. (Kyngäs 2000: 3, 36-37.) Perheleiritoiminnan merkityksiä tarkastellessa, myös Kyngäksen tutkimuksen kohdalla oleellista on se, miten tutkittavat ovat kuvanneet perheen tärkeyttä niin vankeusaikana kuin vapautumisen jälkeen.

Kyngäksen sekä Timosen tutkimuksissa miesten tulevaisuuden suunnittelussa korostuivat vankeustuomion aikana heränneet tai korostuneet haaveet ”tavanomaisesta ydinperhe-elämästä” (Kyngäs 2000: 201). Kun ikää oli tullut lisää, tutkittavat olivat alkaneet kaivata pysyvämpää parisuhdetta ja perhettä, joita toivottiin elämään pysyväksi kiinnekehäksi. Tutkittavat näkivät yhteisen kodin ”turvapaikkana, jossa saa olla suojassa yhteiskunnan paineilta” (Kyngäs 2000: 190). Miesten haaveissa siinsivät siis merkittävällä sijalla vakituinen parisuhde, oma koti sekä se, että saa ”seurata lastensa kasvamista ja elää vanhaksi” (Timonen 2009: 156-157).

Rikos- ja päihdekierteen jatkumista edesauttaa samassa elämäntilanteessa oleva sosiaalinen verkosto; kaveriporukka, jossa päihteiden käyttö tai rikosten tekeminen on yhteistä ja yleisesti hyväksyttyä. Kuntoutumisprosessissa tämänkaltaisen ystäväpiiri vähintään vaikeuttaa kaidalla tiellä pysymistä, ja useimman vankilakierteestä selvinneen kaveriporukat ovatkin muutosprosessissa vaihtuneet lähes täysin, niin Kyngäksen kuin Timosen tutkimusaineistossa. Hyvät ihmissuhteet nähdään tärkeänä osana tulevaisuutta, ja oma perhe on useimmille ollut merkittävin ”’uusi’ sosiaalinen ympäristö” (Timonen 2009: 182). Kyngäksen tutkimusjoukossa, vankilakierteestä selvinneiden, sosiaaliseen verkostoon kuuluivat tärkeässä asemassa myös tutkittavien omat vanhemmat sekä sisarukset, joiden apuun ja tukeen he ovat voineet luottaa. (Kyngäs 2001: 202-203, 205; Timonen 2009: 156, 182.)

4.4.3 Naisvangit ja nais erityisyys

Naisvangit vankeinhoidon erityiskysymyksenä on useissa tutkimuksissa korostanut juuri vankiperhetyön merkitystä. Esimerkiksi rikosseuraamusviraston vuonna 2008 tekemästä selvityksestä ilmenee, että naisvangeilla oli usealla tavalla enemmän ongelmia sosiaalisissa suhteissa kuin miesvangeilla. Siinä missä miehistä hieman yli neljännes oli kokenut lähisuhdeväkivaltaa, oli naisvankien vastaava osuus lähes 75 %. He olivat myös miehiä yleisemmin itse lähisuhdeväkivallan tekijöinä. Miesvangeista kahdella kolmesta oli parisuhde, joka tuki rikoksetonta elämäntapaa kun taas naisista yli 60 % ei saanut suhteessaan tukea oman rikollisen käyttäytymisen katkaisemiseen. Naisvangit myös huolehtivat oman vankeutensa lisäksi miehiä yleisemmin läheistensä selviytymisestä (Tammi-Moilanen 2002: 187). Heillä arvioitiin selvityksen mukaan olevan myös miehiä puutteellisemmat vanhemmuuden taidot ja heikommat suhteet lapsiin. (Naiset näkyviksi 2008: 16, 22.)

Katja Holopaisen tutkimus päihdeongelmallisista äideistä osoittaa, kuinka haaveet tavanomaisesta perhe-elämästä ja tavallisesta, tai suorastaan ihanteellisesta, äitiydestä kaatuvat, kun lähtökohdat selvitä vanhemmuuden haasteista ovat terveitä äitejä heikommat. Pettymykset omiin vanhemmuuden taitoihin sekä lapsen ehdoilla elämisen haasteellisuus ja rajoittavuus voivat herkästi ajaa päihdetaustaisen vanhemman hakemaan lohtua jälleen päihdeistä; he ovat tottuneet saamaan nopeaa tyydytystä huumaavista aineista. (Holopainen 1998: 35-39.) Riitta Granfelt on tutkinut naisvankien päihdekuntoutusta Vanajan vankilassa. Myös Granfeltin tutkimustulokset painottavat perheellisten naisvankien vankeinhoidollisia erityistarpeita perhe-elämään ja vanhemmuuteen liittyvissä ongelmissa. (Granfelt 2007: 57, 129-132.)

Mary Eaton on tehnyt Iso-Britanniassa haastattelututkimuksen naisvangeista vuonna 1993. Tutkimus käsittelee muun muassa naisten vankeusaikaa sekä sitä, millaisia vaikutuksia vankeudella on heidän elämäänsä. Eaton kiinnitti huomiota erityisesti vankeuden jälkeiseen aikaan ja siihen, miten naiset vapautumisensa jälkeen rakensivat elämäänsä. Tutkimuksen mukaan naisvankien kuntoutusprosessissa, jossa heidän tavoitteenaan on muuttaa elämäänsä ja irtautua rikoskierrettä ylläpitävistä elämäntavoista, ehkä tärkeintä ovat vastavuoroiset ja tasapainoiset ihmissuhteet. Tällöin he pyrkivät pääsemään eroon hajottavista suhteista samalla kun vahvistetaan olemassa olevia hyviä ihmissuhteita. Naisvankien paluussa yhteiskuntaan tärkeällä sijalla on myös arvostetuksi tuleminen, mikä mahdollistaa sen, että vangin tai rikollisen kielteinen leima ja identiteetti voivat purkautua, ja yksilö voi myös itse alkaa nähdä itsensä arvokkaana. (Eaton 1993: 15, 81-98, 125-128.) Hyvät ja tasapainoiset ihmissuhteet ovat arvostetuksi tuleminen ja arvostuksen tunteiden kokemisen edellytys (Eaton 1993; Lattu 2006: 244).

Emmi Lattu on vuosina 2003-2004 haastatellut tutkimukseensa väkivaltarikoksista tuomittuja naisvankeja. Artikkelissaan ”Väkivaltarikoksista tuomittujen naisten vankilasta vapautuminen” Lattu tuo esille ihmissuhteiden merkityksen naisten kuntoutumisessa. Vapautuneiden naisvankien sosiaalinen ympäristö, perhe ja ystävät, muodostavat tukiverkoston, joka edesauttaa uusintarikollisuuden ehkäisemistä ja vankilasta poissa pysymistä. Latun tutkimusaineistossa haastateltujen naisten ihmissuhteissa korostuivat äitiys ja suhteet miehiin sekä joissakin tapauksissa suhteet sisaruksiin ja eritoten naispuolisiin sukulaisiin. (Lattu 2006: 235-244.) Naisvankien suhteet äiteihinsä näyttäisivät olevan usealla merkittävimpiä ja tyydyttävimpää aikuissuhteita (Eaton 1993; Lattu 2006: 247). Myös Niina Väkeväisen tutkimus naiselinkautisvangeista painottaa perhesuhteiden ylläpidon tärkeyttä vankeusaikana. Väkeväisen tutkimus osoittaa, että perhe- ja läheissuhteet ovat oleellinen voimavara vankeudesta selviämiseksi ja uuden elämän rakentamiseksi. (Väkeväinen 2008: 92-97.)

5 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

Jo hyvin varhaisessa opinnäytetyön orientoitumisvaiheessa osasin aiempien opintojeni kautta heräämän kiinnostuksen perusteella määritellä työni aihepiiriksi vankeinhoidon perhetyön. Työ lähti liikkeelle tutusta aihepiiristä, josta täsmälliseksi tutkimuskohteeksi työharjoittelusani syntyneen yhteistyön seurauksena erottautui perheleiritoiminta. Tutkimuksen tekoon vaikuttaa sen tarkoitus tai tehtävä, mikä ohjaa työprosessin tutkimusstrategisia valintoja eli ”tutkimuksen menetelmällisten ratkaisujen kokonaisuutta” (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000: 126, 134). Tässä luvussa kuvaan opinnäytetyöprosessiani; tutkimuksen lähtökohtia ja tarkoitusta, tutkimusaineistoa ja -tehtävää sekä sitä, millaisia valintoja olen tutkijana tehnyt ja mitä tutkimusmenetelmiä olen käyttänyt tutkimuskysymysten selvittämiseksi.

5.1 Tutkimustehtävä ja tavoitteet

Vapautuvien Tuki Ry toivoi opinnäytetyöni sisältävän mahdollisimman kokonaisvaltaista perheleiritoiminnan tarkastelua, mikä toimi koko työn lähtökohtana. Yhdistys korostaa toiminnassaan asiakaslähtöisyyttä, ja painotti sen huomioimista opinnäytetyön tutkimustehtävän asettamisessa. Opinnäytetyöni on laadullinen tutkielma, jossa tutkimuskohteena on Vapautuvien Tuki Ry:n perheleirit, ja tutkimusongelmana perehtyä leiritoimintaan asiakkaiden näkökulmasta. Varsinaisen tutkimustehtävän kannalta laadullisen tutkimuksen lähtökohtana on todellisen elämän kuvaaminen, ja tutkittavaan ilmiöön mahdollisimman kattava perehtyminen (Hirsjärvi ym. 2000: 59-67, 134, 136, 161); leiritoiminnan merkitysten löytäminen ja kartoittaminen. Tätä kautta on tarkoituksena selvittää, mikä asiakkaiden mielestä perheleiritoiminnassa on merkityksellistä ja koettu vaikuttavaksi.

Laadullisessa eli kvalitatiivisessa tutkimuksessa tutkijan tulee sijoittaa tutkimuskohde yhteiskunnallisiin yhteyksiinsä ja antaa siitä myös historiallisesti tarkka kuva (Eskola & Suoranta 1998: 18). Tämän opinnäytetyöraportin alussa on omat lukunsa vankiperhetyön ja Vapautuvien Tuki Ry:n toiminnan taustoista ja lähtökohdista, jossa perheleiritoiminta on sidottu yhteiskunnalliseen kontekstiinsa. Opinnäytetyön tutkimuksellisten päämäärien lisäksi kirjalliseen työhön oli muutoinkin oleellista sisällyttää Vapautuvien Tuki Ry:tä ja sen toimintaa kuvaileva osio, jotta lukija saisi perheleiritoiminnasta mahdollisimman kattavan perehdytyksen tämän opinnäytetyön kautta.

Vapautuvien Tuki Ry tiedottaa internetsivuillaan toiminnastaan ja kertoo toiminta-ajatuksistaan vankiperhetyön kentällä. Rikosseuraamusalan kirjallisuus ja tutkimukset osoittavat, että perhesuhteiden tukeminen on merkittävällä sijalla yhteiskuntaan sijoittumisessa vankeusrangaistuksen jälkeen. Vankeuslaissa määrätään, ei vain vankeusrangaistuksen kuntoutuksellisista tavoitteista, vaan erikseen esimerkiksi myös vangin oikeudesta perhe-elämän suojaan. Leiritoiminnan sisällöt ja tavoitteet olivat siis jo selvillä, joten tutkimustehtäväkseni jäisikin selvittää, toteutuvatko nämä tavoitteet, ja puhuvatko asiakkaiden kokemukset samaa kieltä toiminnalle asetettujen tavoitteiden kanssa.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten asiakkaat kokevat leirien vaikuttavan perheisiin ja perhe-elämään?
2. Millaisia kuntoutuksellisia ulottuvuuksia ja vankeinhoidollisia merkityksiä asiakkaat kokevat perheleiritoiminnan sisältävän?

5.2 Tutkimusmenetelmät

Tieteessä metodologisuus on tiettyjen sääntöjen mukaan etenevää menettelyä tai menettelytapoja, joilla etsitään tietoa. Tutkimusmenetelmät ovat tapoja ja käytäntöjä, joilla tutkimusaineistoa kerätään. Menetelmiä perheleiritoiminnan vaikuttavuuden tai merkitysten selvittämiseen löytyisi lukuisia, mutta tutkimustyössä olisi kuitenkin hyvä käyttää mahdollisimman ekonomisia ja tarkoituksenmukaisia tiedonkeruumenetelmiä. (Hirsjärvi ym. 2000: 182-185.)

Yhteistyöni Vapautuvien Tuki Ry:n kanssa alkoi kymmenviikkoisella työharjoittelullani mukana perheleiritoiminnassa. Harjoittelujaksooni sisältyi kaksi perheleiriä. Täten leiritoiminta oli tuttua ja toiminnan kokonaisuuden hahmottaminen helpompaa jo ennen varsinaisen opinnäytetyöprosessin alkua. Opinnäytetyötäni varten minun oli mahdollista hyödyntää Vapautuvien Tuki Ry:llä hallussa olevia materiaaleja ja dokumentteja, jolloin tutkimusmenetelmänäni oli

valmiiden aineistojen käyttö (Hirsjärvi ym. 2000: 185). Tällainen aineiston hyödyntäminen tarkoitti opinnäytetyöprosessissani Vapautuvien Tuki Ry:lle kerääntyneen analysoimattoman materiaalin, asiakaspalautteiden, työstämistä ja käsittelyä.

5.3 Tutkimusaineisto

Laadullinen aineisto pelkistetyimmillään tarkoittaa tekstiä, joka on voinut syntyä tutkijasta riippuen tai hänestä riippumatta. Joka tapauksessa, tutkijan käsissä, aineiston tehtävänä on mahdollistaa käsitteellisen ymmärryksen muodostamisen tutkittavasta ilmiöstä. Siten tutkijan tehtävänä on sekä kuvata aineistoa että johtaa siitä teoreettisesti kestäviä näkökulmia. (Eskola & Suoranta 1998: 15, 62.)

Vapautuvien Tuki Ry on kerännyt kirjallista palautetta leireiltään vuosina 2005-2009. Asiakailta kerättyjen leiripalautteiden pääasiallisena tarkoituksena on ollut kehittää toimintaa asiakasperheiden palautekyselyissä ilmitulleiden tarpeiden mukaisesti. Kirjallista palautetta on kerätty epäsäännöllisesti ja strukturoimattomasti. Erilaisia kyselylomakepohjia on käytetty viittä erilaista. Neljässä lomakepohjassa kysely koostuu kokonaan avoimista kysymyksistä, joiden lukumäärät vaihtelevat pohjittain. Palautteista ei ole tehty kokoavia yhteenvetoja eikä niitä ole arkistoitu taikka tallennettu sähköisiin tietokantoihin. Miltään leirivuodelta ei ole kerätty kirjallisia palautteita jokaiselta leiriltä, ja kaikista palautteista ei edes ilmene, millä leirillä senkertainen kysely on toteutettu.

Vuodelta 2007 Vapautuvien Tuki Ry on kerännyt kirjallista palautetta yhteensä viideltä leiriltään. Tällöin käytetty palautelomakepohja (Liite 1) on kysymysrakenteeltaan ja -sisällöltään opinnäytetyöni tutkimuskysymyksiin nähden selkein ja tarkoituksenmukaisin. Vuoden 2007 palautteet kuuluvat niihin lomakkeisiin, joissa kaikki kysymykset ovat avoimia. Kyseinen lomakepohja oli tarjolla olevista vaihtoehdoista myös harkituimmin jäsenelty. Kysymykset eivät toista itseään eivätkä johdattele, lisäksi ne ovat esitetty yksinkertaistetusti ja selkeästi yhdellä sivulla. Kaikista käytetyistä lomakepohjista juuri vuoden 2007 mallissa ilmenevät lisäksi leirien ajankohdat; leirit on numeroitu ja lomakkeisiin merkitty leiriviikon päivämäärät. Lomakkeissa on myös selvästi tuotu ilmi, että palautteita voidaan tarvittaessa käyttää vankeinhoidossa sen toiminnan kehittämiseen.

Tämän opinnäytetyön tutkimusaineistona on 57 asiakaspalautetta viideltä vuonna 2007 Vapautuvien Tuki Ry:n järjestämältä leiriltä. Laadullisen tutkimuksen edustavuuden ja yleistettävyyden kannalta on tärkeää, että aineiston keruu tapahtuu hyvin jäsentyneen teoreettisen viitekehyksen ohjaamana (Eskola & Suoranta 1998, 65). Opinnäytetyöni toteutuksessa tämä on tarkoittanut aineistosidonnaista lähestymistapaa, jossa perheleirien merkityksiä on aineistos-

ta etsitty vankiperhetyön sekä vankeinhoidon viitekehysten sisällä. Viitekehys on tutkimustyössäni antanut suunnan sille, mihin seikkoihin aineistossa tulisi kiinnittää huomiota, ja kuinka palautevastauksia tulisi tulkita. Tämä vaikutti merkittävästi vielä aineiston rajaukseen liittyviin kysymyksiin. Kaikki lomakkeessa esitetyt kysymykset eivät opinnäytetyöni tutkimustehtävän ja -ongelman kannalta keränneet olennaisia vastauksia. Palauteaineisto tuli rajata asiakkaiden kokemuksiin perheleirien merkittävydestä, kuntoutuksellisuudesta ja vaikutuksista omaan elämään ja hyvinvointiin.

Palautteen on ollut mahdollista antaa nimellisenä tai nimettömänä, mutta tätä opinnäytetyötä varten kaikki palautteet on käsitelty täysin nimettöminä. Vastaajina voivat olla vangit, heidän puolisonsa tai pariskunnat yhdessä. Vain harvasta vastauksesta voi päätellä onko sen antanut vanki vai tämän puoliso. Erillisiä ohjeita kyselyyn vastaamiseen ei ole, joten asiakkaat ovat voineet vapaasti vastata avoimiin kysymyksiin. Tämän vuoksi aineisto sisältää paljon lyhytsanaisia, perustelemattomia ja erittelemättömiä vastauksia. Palautteissa on siis voitu ilmaista henkilökohtaisia mielipiteitä, kokemuksia ja tuntemuksia ilman, että niitä tarvitsisi selventää tai perustella mitenkään. Siten palautteista litteroitu tekstimäärä jää melko pieneksi.

Opinnäytetyöni raportissa esitetyt, muusta tekstistä omille riveilleen erotetut sekä *kursivoit*, aineistoviittaukset ovat palautelomakkeista koottuja kommentteja, joita asiakkaat ovat vastauksissaan antaneet. Ne ovat valikoituneet raporttiin esitettäväksi kattavuutensa, kuvaavuutensa ja perusteltujen vastauksien ansiosta. Viittaukset ovat suoria lainauksia asiakkaiden kirjoittamista palautteista. Selkeimmät kirjoitusvirheet, kuten puuttuvat kirjaimet tai pisteet vastausten perästä, on korjattu. Kuitenkin niin, että vastaukset tai niistä tehtävät tulkinnat eivät voi korjauksista muuttua.

5.4 Aineiston prosessointi ja analyysimenetelmä

Aineistoni prosessoinnin menetelmänä oli sisällönanalyysi, joka on laadullisen tutkimuksen perusanalyysimenetelmä. Se on tekstianalyysiä, jossa tekstimuotoisesta aineistosta etsitään ja eritellään yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia. (Tuomi & Sarajärvi 2009: 91, 105-108.) Laadulliseen aineistoon voi hyödyntää myös määrällistä analyysiä, aineiston kvantifiointia, jonka pelkistetysti voisi katsoa tarkoittavan aineiston luokittelua ja laskemista (Eskola & Suoranta 1998: 165-168).

Aineiston litterointi, luokittelu ja teemoittelu ovat sen analysointia (Tuomi & Sarajärvi 2009: 92-93). Palautteiden litterointiin ja luokitteluun kuului aineiston kvantifiointia apuna käyttäen vastauksissa toistuvien aiheiden hahmottaminen; asiakkaiden kokemuksia yhdistävien kes-

keisten teemojen löytäminen ja niiden esiintymisen yleisyyden kartoittaminen. Tutkimusaineistoni litteroinnissa laskin siis luokiteltujen teemojen toistuvuutta ja myös opinnäytetyöraportissani kuvaan paikoin aineistoani määrällisesti. Analyysivaiheessa luokittelut tulisi tehdä vähintään kahdesti. Siten voidaan tarkistaa, kuinka yhdenmukaiset tutkijan luokittelukriteerit ja tulkintasäännöt ovat. (Eskola & Suoranta 1998: 120, 165-168, 175-181; Hirsjärvi ym. 2000: 121.) Tämän vuoksi, tutkimustulosten tarkkuudenkin takaamiseksi, kävin aineistoluokat määrällisesti läpi vähintään kolme kertaa. Näin muotoutui myös jokaisen kysymyksen esiin tuomat ydinteemat, eli aiheet, jotka keräsivät määrällisesti eniten mainintoja kussakin tarkasteluluokassa. Analyysissä käyttämäni tematisointia on ohjannut osaltaan myös tiukka aineiston ja teorian, eli aiempien tutkimusten, yhteys, jotta tulkinnalliset aihealueet vastaajien vapaissa, kielellisissä ilmauksissa voidaan jäsentää yhtenäiseksi teemaksi.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimusaineistoni muodostui siis 57 asiakaspalautteesta, jotka on kerätty kirjallisina viideltä Vapautuvien Tuki Ry:n perheleiriltä vuonna 2007. Palautteen keruumenetelmänä käytetystä kyselylomakkeesta (Liite 1) olen opinnäytetyötäni varten huomionnut ja käsitellyt lomakkeen jokaisen kysymyksen vastauksineen. Palautteissa oli kuitenkin kysymyksiä, joihin moni asiakas ei ollut vastannut laisinkaan tai vastaus oli annettu vain yhdellä sanalla. Myöskään kaikki vastaukset eivät kohdanneet omien tutkimuskysymysten tarkoituksia. Palautteista litteroitu teksti muodostuikin lopulta vain sellaisista asiakkailta saaduista vastauksista, jotka olivat opinnäytetyöni tutkimustehtävän ja -ongelman kannalta olennaisia.

Oleellisimmiksi kysymyksiksi nousivat ”Kuvaile kuinka perheleiri vaikutti perheeseesi, eli mitä hyötyä leiristä oli?” ja ”Mikä tarkoitus leirillä mielestäsi on vankeinhoidollisesti?” (Liite 1). Määrällisesti nämä kysymykset keräsivät eniten vastauksia ja laadultaan niistä saadut vastaukset olivat monisanaisimpia, perustelluimpia ja kuvaavimpia. Ne myös olivat hyvin suoranaisesti omien tutkimuskysymysten suuntaisia. Kuitenkin myös muut palautelomakkeen kysymykset keräsivät yhtäläillä merkittäviä ja oleellisia vastauksia, vaikka niihin vastaaminen oli edellä mainittuihin niin sanottuihin suosikkikysymyksiin verrattuna vähäisempää.

Itse palautelomakkeen kysymyksistä huolimatta vastauksista muotoutui perheleirien merkitysten ydinteemoja, jotka toistuivat kussakin kysymysluokassa. Näin vastausten ydinteemojen ympärille kertyivät aineistoni tarkastelu- ja tulkintaluokat, jotka kertovat niistä perheleiri-toiminnan vaikutuksista, jotka asiakkaat kokevat mainittavan tärkeiksi niin henkilökohtaisiin tarpeisiinsa nähden kuin myös yleisemmällä tasolla. Opinnäytetyöni tutkimusaineistossa voidaan siis nähdä se, miten palautekyselyyn vastanneiden vankiperheiden aikuiset ovat kokeneet Vapautuvien Tuki Ry:n perheleiri-toiminnan merkityksen. Palauteaineistosta tekemäni

sisällönanalyysin myötä tutkimuskysymysteni kannalta merkittävien vastauksien tulkinta-
luokista syntyivät työni tutkimustulokset, jotka tässä luvussa esittelen teemoittain.

6.1 Perhesuhteiden tukeminen

Palautteissa tuotiin selkeästi esille, että leiritoiminnasta hyötyy koko perhe. Esimerkiksi kysyttäessä asiakkaiden yleisempää mielipidettä Vapautuvien Tuki Ry:n tyyppisestä perheleiri-toiminnasta (Liite 1) vastaukset korostivat toiminnan tärkeyttä perhesuhteiden tukemisen kautta. Asiakkaat kokivat leirille osallistumisen lujittavan perhe- ja parisuhteita sekä samalla tarjoavan tukea perhe-elämään ja vanhemmuuteen.

Mielestäni se on erittäin hyödyllistä vangeille, lapsille sekä parisuhteelle.

Hyväksi perheelle ja perhesiteiden ylläpitämiseen.

Erittäin tärkeää vangeille ja heidän perheilleen.

Toiminta on varmasti tärkeää, tukee perhesuhteita.

6.1.1 Perhe yhdessä

Tutkimusaineistossani perhe itsessään oli, ainakin vastausmääriin nähden, tärkeintä, mitä leirit olivat asiakkailleen tarjonneet. Vastauksien enemmistössä korostui perheen yhteisen ajan ja yhdessäolon merkitys, jota perusteltiin niin vankien kuin heidän lastensa ja puolisoidensa kannalta.

Tuntee, että käsitellään KOKO PERHEEN asioita, joka on tosi hyvä asia.

Kyselyn ensimmäisessä kohdassa (Liite 1) on tiedusteltu, kuinka leiri oli vaikuttanut vastaajan perheeseen ja mitä hyötyä leiristä oli ollut. 57 vastaajasta 47 perusteli näitä leirin henkilökohtaisen merkittävyyden kokemuksia suoranaisesti ja välittömästi perheen yhteisen ajan ja perhesuhteita tukevien vaikutusten kannalta; 30 vastauksessa mainittiin juuri yhdessäolo ja 17 perhesuhteiden lähentyminen ja vahvistuminen.

Leiri on erittäin positiivinen tapahtuma meidän perheelle ja yhdessä olo aika on tärkeää...

Sai olla yhdessä perheen kanssa. Se oli todella hyvä asia.

Leirillä olo vahvisti perheen yhdessä oloa.

Perheleirillä on perhettä yhdistävä ja eheyttävä vaikutus.

Myös lomakkeen vankeinhoidollista merkitystä selvittävässä kysymyksessä korostui edelleen perheen yhteinen aika, joka oli eri ilmauksia ja perusteluita käyttäen mainittu 19 vastauksessa. Palautteissa korostuivat näkemykset siitä, että leirit ovat tärkeällä sijalla perhesuhteiden tukemisessa, mikä toisaalta on olennaista myös vankeinhoidon kuntoutuksen kannalta.

Perheet saa enemmän yhteistä aikaa.

Parantaa sekä syventää perhesuhteita.

Palautelomakkeessa tiedusteltiin myös asiakkaiden mielipiteitä Vapautuvien Tuki Ry:n kaltaisesta perheleiritoiminnasta. Toiminta keräsi kannatusta jokaisessa vastauksessa. 57 palautteen antajasta kaikki olivat vastanneet tähän kysymykseen, ja heistä siis jokainen antoi leiri-toimintaan myönteisesti suhtautuvan vastauksen. Palautteet saattoivat olla hyvin vähäsanaisia vaihdellen muutamasta ”ok”- ja ”ihan jees”-vastauksesta enemmän ylistäviin tokaisuihin kuten ”ehdottoman tarpeellista” tai ”erittäin arvokasta” sekä todella ”kannatettavaa”. He, jotka olivat vastauksiaan enemmän perustelleet, mainitsivat usein, kuinka hyödyllistä leiri-toiminta on lapsille, perheelle ja parisuhteelle sekä perheellisille vangeille. Kirjoituksissa toistui ”ehdoton juttu perheellisille” kaltaiset vastaukset. Olipa aineistossa sellaisiakin lausuntoja, jotka puolsivat perheleirien hyödyntämistä jokaisen vangin kohdalla.

*Todella tärkeitä toimintaa sekä vangeille että perheille ja varsinkin lapsille.
Koko perhe saa olla yhdessä.*

Tämän soisi jokaiselle vangille, myös yksinäisille.

Tulevaisuudessa suosittelen vakinaiseksi käytännöksi kaikkien vankien kohdalla.

Vastaukset ilmentävät, kuinka arvokkaiksi leiritoiminnalla saavutetut vaikutukset mielletään ”sekä vankien että perheiden kannalta”. Palautteissa korostuu leiritoiminnan merkitykset perhetyön näkökulmasta, mutta moni vastaaja käsittää perheleirien merkittävyyden myös vankeinhoidollisia merkityksiä korostaen.

6.1.2 Perhe-elämä ja vanhemmuus

Suurella osalla vastauksia leirin henkilökohtaiset vaikutukset olivat yksinkertaisesti kiitosta juuri perheen kanssa vietetystä ajasta. Välillisesti perhesuhteet ja perhe-elämän opettelu oli vastauksissa mainittu tätäkin useammin. Monet kokivat perhesuhteiden lähentyneen ja perheen yhteyden vahvistuneen. Vastauksiin kuului perusteluita niin perhesuhteita vahvistavista, lähentävistä sekä ylläpitävistä vaikutuksista kuin kiireettömästä ja normaalin perhe-elämän kaltaisesta yhdessäolosta, jossa jää aikaa myös keskusteluun.

Sai jakaa aikaa perheen kanssa.

Hyötyä oli paljon. Lapsi sai tutustua isäänsä ja isä lapseensa ja parisuhde saatiin taas ”käyntiin”. Helpotuksen tunnetta kun sai aikaa keskustella!

Saimme olla toistemme seurassa.

Sai olla perheen kanssa, oli aikaa puhua asioista.

Saa parantaa pari/perhesuhteita vaimoon ja lapsiin.

Yhteys lapsiin ja vaimoon vahvistui, hermot ”laukesi”.

Perhe-elämän ja -suhteiden kannalta leirien merkitys ja henkilökohtaiset hyödyt painottivat aineistossa vahvasti myös vankiperheiden lasten asemaa. Palautteista nousikin omaksi osaluokkeeksi leirien hyödyllisyys vankivanhempien ja heidän lastensa välisten suhteiden kannalta. Leiriltä oli esimerkiksi saatu oppia ja ymmärrystä lasten huomioimiseen sekä heidän kanssaan toimimiseen.

Tuntui että ollaan taas perhe, parisuhteen hoitamiseksi tuli runsaasti eväitä. Oli ihanaa nähdä kuinka xxxx oli poikiensa kanssa ja ymmärtää nyt toimia heidän kanssaan paremmin.

Vaikutti positiivisesti ja rakentavasti. Opin sen että lasten huomioiminen on ensiarvoisen tärkeää perheen sisäisen ja ulkoisen yhtenäisyyden kannalta.

Osalla vastauksia korostettiin sitä, kuinka merkittävää leiriaika on lapselle, jonka vanhempi on vankilassa. Useat kokivat lapsen ja vankivanhemman välisen suhteen lähentyneen, ja onnellisuus yhdessäolosta lasten kanssa oli joidenkin vastaajien tärkeimmäksi mieltämä leirin vaikutus.

Isä ja tytär saivat viettää aikaa yhdessä ja iskästä tuli taas tytön ykkönen!

Poikani on ollut todella onnellinen meidän yhdessä olosta ja niin on myös isäkin onnellinen.

Lapsille tärkeää että sai viettää pidemmän ajan äidin kanssa.

Joillekin vastaajille leiri oli tarjonnut mahdollisuuden tutustua vankeuden aikana syntyneeseen lapseen ja tämän hoitorutiineihin. Tämä puolestaan antaa varmuutta sekä äidille että isälle siitä, että vankivanhempi pärjää lapsen kanssa.

Sain ensimmäistä kertaa tutustua tyttöni kunnolla ja olla mukana hänen hoitamisessa. Tyttöni tuli minun kanssani tutuksi, meillä oli mukavat juttutuokiot ja leikki hetket.

Mieheni pääsi näkemään pitemmän ajan arkea 8 kk vanhan lapsen kanssa, ja hoitamaan niin paljon että me molemmat luotamme että hän pärjää lapsen kanssa.

Isä sai viettää pojan kanssa laatu-aikaa; tutustua lapsen hoitorutiineihin ym.

Näkemykseni mukaan vankiperheen tekemä päätös siitä, että pieniä lapsia ei tuoda vankiloiden perhetapaamisiin, ei ole harvinaisuus. Samaten kohtalaisen yleistä on myös se, että lapselle ei välttämättä edes kerrota toisen vanhemman olevan vankilassa. Tilanteet ja tarinat tietenkin vaihtelevat perheiden kesken. On sanomattakin selvää, kuinka tärkeää lapselle on saada viettää aikaa vanhempansa kanssa. Leiriviikko mahdollistaa vankilatapaamisia pidemmän ja mukavammaksi koetun yhdessäolon rauhallisessa ympäristössä, mikä on omiaan lapsivanhempi -suhteen syventämiselle.

Lapselle erittäin tärkeä, kun sai olla isän seurassa useita päiviä.

Sain olla poikani kanssa pidemmän jakson. Syventänyt suhdetta poikaani positiivisesti.

Kyllä oli mukava olla leirillä ja hyöty oli mukava olla tytön kanssa. Lähensi tytön ja minun suhdetta.

Vaikutus oli erittäin positiivinen, sain viettää tyttären kanssa laatu-aikaa.

Olivatpa kyseessä sitten naiset tai miehet, äitiys tai isyys, on vanhemmuus yksi haastavimmista asioista ihmisen elämässä; eritoten silloin, kun kamppaillaan muidenkin ongelmien parissa. Ei ole lainkaan tavatonta, että siinä missä vangit saattavat huolehtia siitä, miten perhe pärjää siviilissä huolta aiheuttaa myös esimerkiksi omat taidot vanhempana. Kyngäksen tutkimuksessa ilmenee, kuinka perheen ongelmat voivat jatkua ylisukupolvittaisina: ”Vankeustuomion aikaiset haaveet tavanomaisesta ydinperhe-elämästä” liittyivät perheellisillä tutkittavilla haluun ”tarjota omalle lapselle parempi elämä kuin mitä itsellään on ollut”. Ongelmana oli, ettei heillä usein ollut kokemusta muunlaisesta elämästä ja ongelmanratkaisutavoista. Kyngäksen tutkimusjoukon miesten lähtökohdat omien lasten kasvattamiseen eivät siis olleet sen parempia kuin heidän omilla vanhemmillaan oli ollut. Kyngäksen tutkimuksessa tuomionsa aikana perheellistyneet olivatkin melkoisen automaattisesti päätyneet perheineen lastensuojelun asiakkaiksi. (Kyngäs 2000: 200-201.) Vanhemmuus on kuitenkin myös mahdollisuus, ja vanhemmuuden tukeminen sekä lapsia käsittelevät aiheet tämänkin vuoksi hyvin keskeinen osa-alue perheleirien ryhmäistunnoissa.

Lomakkeen toinen kysymys kartoitti aikuisten ryhmän vaikutuksia; sitä oliko ryhmäistunnoista saatu uusia näkökulmia tai ajateltavaa. 57 lomakkeesta vain kaksi vastausta oli jätetty kokonaan tyhjäksi ja vastaajista kaksi ei osannut sanoa. Asiakkaista peräti 45 vastasi myöntävästi. Vastaukset olivat hyvin lyhytsanaisia, mutta yhdeksi perusteluksi aikuisten ryhmien kannattavuudesta nousi tyytyväisyys juuri lapsia koskeviin luento-osuuksiin.

Oli hyvä kun puhuttiin enemmän lapsista.

Eri perhetyön toimijoiden järjestämät kurssit, joiden tarkoituksena on tukea vanhemmuutta, tarjoavat valmiuksia toimivaan perhe-elämään. Tavoitteena on oppia rakentavia ongelmanratkaisutapoja ja selkeää kommunikointia ihmissuhteissa siten, että kyettäisiin luomaan toimiva keskusteluyhteys lasten ja vanhempien välille. Kursseilla pohditaan muun muassa myös vanhemman rooliin ja kasvatukseen liittyviä arvoja. (Perhe muurin toisella puolella 2003: 42-43.) Samanlaisia ovat sisällöltään perheleirien ne luento-osuudet, joiden teemana ovat lapset ja lapsiperheen arki. Aikuisten ryhmässä käsitellään omana aiheenaan esimerkiksi sitä, tulisi-ko lapselle kertoa vanhemman vankilassaolosta, ja miten tämä tulisi ottaa puheeksi. Tätä voidaan käsitellä myös pariskuntaakohtaisissa ohjauskeskusteluissa, joissa käsitellään myös siviilissä odottavan puolison jaksamista lapsiperheen pyörittämisen arjessa. Palautteissa oli kiitelty erikseen juuri lapsia koskevien aiheiden käsittelyä. Vanhemmuuden taitoja katsottiin kertyneen esimerkiksi siinä, kuinka lapset tulee ottaa huomioon.

Paljonkin tuli uutta ja eri tapoja ajatella ottaa lapsia huomioon eri tavalla.

Toisaalta kyselylomakkeen kohdassa, jossa kysyttiin mitä muita asioita asiakkaat olisivat halunneet käsitellä ryhmissä (Liite 1), nousi esille, että muutama vastaaja oli jäänyt kaipaamaan lapsia koskevien aiheiden syvempää käsittelyä tai perehtymistä tiettyihin lapsiperheen kohtaamiin ongelmiin.

Ehkä oltaisiin voitu puhua enemmän lapsista ja miten heidän elämään vaikuttaa kun isä on vankilassa.

Vaikutusta lapseen kun vanhempi on vankilassa.

Miten joissakin asioissa riita ja viha asiat vaikuttaa myös lapseen, miten selvittää tilanteista.

Pääosin aikuisten ryhmiin oltiin kuitenkin hyvin tyytyväisiä, ja leiritoiminnan merkityksellisyys koettiin koko perheen kannalta. Toisen vanhemman osallistuminen lapsen hoitoon oli tarjonnut, muutamia vastauksia lainatakseni, siviilissä eläville puolisoille ”tärkeä loma” ja ”tauko kotiarjesta” - kaltaista lisähyötyä. Vilppulan vankilan perheleiristä kirjoitetussa artikkelissa, vankilan perhetyön erityisohjaaja Raili Nieminen tuo myös esille sen merkittävyyttä, että vankeinhoidon perheleireillä isät saavat olla lapsen kanssa ja kokea, millaista perheen arki on. (Strandén 2009). Tällainen perheleiritoiminnan puitteissa vangille tarjottu ”kurkistus” normaaliin perhe- ja arkielämään saa kiitosta senkin kannalta, että se on olennaista myös vapautumiseen ja siviiliin valmistautumista ajatellen.

Lasten puolesta opettaa yhdessä oloa kun saa viikon olla kuin kotona. Ennen kaikkea pitkä kakkulaisille tärkeä mahdollisuus maistaa todellista siviiliä.

Monet tutkimusaineistoni vastaajat kokivat leirien vankeinhoidollisenkin tarkoituksen merkittävimmillään siinä, että saa parantaa pari- ja perhesuhteita. Joissakin perusteluissa ilmeisen tärkeänä pidettiin perhesuhteiden tukemisen yhteyttä vapautumiseen ja siviilielämään palaamiseen. Vastauksissa korostuivat näkemykset siitä, että leirit sopeuttavat vankeja siviiliin ja takaisin perheen keskelle. Leirikokemuksen koetaan pehmentävän laskua vapauteen ja antavan suuntaa vankien kotiutumiseen. Palauteaineiston mukaan vankilasta siviiliin siirtymisen koetaan helpommaksi, kun kotiutumista takaisin perheen keskelle on voinut testata leiri-viikolla, jonka aikana on saanut viettää normaalia perhe-elämää ja sen lisäksi puoliset ovat voineet puhua tärkeistä asioista ja selvittää ongelmia.

Se antaa vangin tuntea että perhe-elämä ei unohdu ja saa keskustella vapaasti.

Pehmentää siirtymistä siviiliin perhesuhteiden osalta.

Vaikka moni vastaaja oli perustellut leirien vankeinhoidollisia vaikutuksia korreloiden perhesuhteiden tukemisen merkitystä vapautumiseen, oli moni vastaajista kokenut tässäkin kysymyksessä leirin hyödyllisyyden koko perheen kannalta. Palauteaineistossa on siis nostettu leirin vankeinhoidollisiksi vaikutuksiksi koko perheen hyvinvointia koskevat kysymykset. Siinä missä 38 vastauksessa korostui leirien vangeille tuottama hyöty, mainitsi 19 vastaajaa vankeinhoidolliset hyödyt puhtaasti koko perheeseen viittaavin näkökulmin. Joissakin vastauksissa perheleiritoiminnan vankeinhoidollisiksi tarkoituksiksi oli ilman sen enempiä perusteluita mielletty puhtaasti vain perhesuhteiden ylläpitäminen. Perheellisten tuomittujen kohdalla ehdoton vankeusrangaistus on koko perhettä koskettava kriisi, jolloin myös siviilissä elävät perheen jäsenet suorittavat tavallaan tuomiota rikoksesta, jota he eivät ole tehneet. Eräs vastaaja katsoikin leirien vankeinhoidollisen tarkoituksen piilevän siinä, että leiriviikko lieventää vankeudesta perheelle koituneita haittoja.

6.1.3 Parisuhde

Tutkimusaineistossa leirin henkilökohtaisiksi merkityksi oli eritelty lapsiperheen yhteiselon ja arjen opettelun lisäksi sen vaikutukset parisuhteisiin. Palautteissa oli mainintoja siitä, että on erittäin tärkeää päästä hoitamaan parisuhdetta ja että yhdessäolon tarpeellisuus on suhteen kannalta hyvin merkittävää. Leirin koettiin lujittavan parisuhdetta ja olevan suhteen kannalta antoisaa.

Avoliittomme pelastava/erittäin tärkeää.

Parisuhteen kannalta todellinen henkireikä mikä auttaa jaksamaan...

Suhde pysyy paremmin kasassa.

Parisuhteen kannalta merkittävä, yhdessäolon tarpeellisuus.

Lujitti suhdetta, erittäin tärkeää oli päästä leirille ja hoitaa parisuhdetta.

Vastauksissa kiiteltiin myös sitä, että leiriviikolla on aikaa puhua ja selvittää asioita, mikä on parisuhteiden nykytilan ja tulevaisuuden kartoittamisen edellytys. Perheleiritoiminnan vankeinhoidollisten tavoitteiden ohella leireillä onkin kyse koko perhettä koskevasta kuntoutuksesta, jolla ”pyritään avaamaan parisuhteen tai perheen sisäisiä solmukohtia” (Strandén 2009). Jokaisessa parisuhteessa on omat ongelmansa, ja puolison vankeustuomio tuo siihen

omat rasiitteensa. Perheleireillä asiakkaat voivat kohdata parisuhteensa haasteet, ja suhteen ymmärtämiseen ja käsittelemiseen tarjotaan myös työkaluja.

Osa vastaajista toi palautteissaan esille sitä, että he olivat leirin aikana todenneet parisuhteissaan olevan ongelmia. Jotkut olivat saaneet leirillä jo ratkottua tällaisia solmukohtia ja toiset kokivat osaavansa miettiä näitä asioita ennen siviiliin pääsyä, jolloin voisivat jatkossa toimia toisin.

Saatiin selvitettyä ongelmia.

...saimme ratkottua paljon asioita.

Huomasimme että meillä on paljon asioita selvitettävänä.

Huomasin minkälaiset välit ovat oikeasti kuinka tulehtuneet ne on. Jäi vähä auki. Tajusin kuinka paha tilanne on.

Saatiin paljon uutta ajateltavaa. En olisi uskonut että meidän suhde on näin solmussa. Hyvä ja huono puoli samalla on että huomattiin miten paljon meillä oikeesti on parisuhteessa mutta nyt pääsee hoitamaan niitä kun on tiedostanut.

Osassa palautteissa annettiin kiitosta aikuisten ryhmäistunnoissa kertyneistä neuvoista parisuhteen toimimiseen. Neuvoja on voitu saada sekä istuntojen luento-osuuksista että niiden teemojen ympärille muodostuneista keskusteluista. Karsikkaan tutkimus vankilan ulkopuoliseen laitokseen sijoitetuista päihdekuntoutujiista osoittaa, että miesten ja naisten sijoittamisesta samaan hoitoyhteisöön saadaan myönteisiä kokemuksia. Sen lisäksi, että tämä vaikuttaa vankilaolosuhteita ”normaalimmalta” yhteisöltä, se rikastuttaa vertaisryhmää sekä mies- että naisnäkökulmilla (Karsikas 2005: 123). Perheleireiltä saatava vertaistuki muiden samassa tilanteessa elävien perheiden kesken avartaa niin vankien kuin omaisten näkökulmia (Perhe muurin toisella puolella 2003: 62-63), joka osaltaan tarjoaa valmiuksia myös parisuhteen hoitoon.

Saa paljonkin uutta ajateltavaa ja eri näkökulmia pari suhteelle. Positiivinen vaikutus omaan perheeseen.

Saimme eri näkökulman suhteeseemme!

Tutkimusaineistossani vastaajat kertoivat ryhmäistuntojen opettaneen, että muutkin kokevat samanlaisia vaikeuksia kuin vastaajat itse. Istunnoissa heränneiden keskusteluiden ja käsiteltyjen aiheiden koettiin tarjonneen eri näkökulmia oman parisuhteensa miettimiseen. Ryhmien kautta oli esimerkiksi voitu peilata parisuhteen nykytilaa ja tiedostaa suhteen koetinkiviä.

Parisuhteeseen tuli uusia näkökulmia: tasa-arvo, anteeksiantaminen.

Ehkä osataan puhua asioista enemmän. Saatiin uusia näkökulmia.

Kyngäs tuo tutkimuksessaan esille tutkittaviensa puolisoitten ongelmat. He kun ”ovat joutuneet kantamaan kaiken vastuun lapsista ja hoitamaan lapsia yksin miehen vankilassa olon vuoksi”. Naisten turhautuminen miesten runsaasti poissaoloihin ja yksin kotona oloon sekä väsyminen hoiva- ja huolenpitovastuun kantamisesta, koettelevat yhtäläillä perheen hyvinvointia vankilatuomion perhesuhteille aiheuttamien rajoitteiden ohella. (Kyngäs 2000: 197-198.)

Vapautuvien Tuki Ry:n perheleirien naisten ryhmässä, omien harjoittelukokemusteni mukaan, pyritään purkamaan juuri edellä mainittujen ongelmien aiheuttamaa kuormitusta. Parisuhteen kannalta tämä on merkittävää, pelkästään jo sen vuoksi, että puoliso saa vapaasti purkaa tuntemuksiaan, mutta erityisen antoisaa parisuhteelle on se, kun siviilissä odottava naispuoliso saa kuulla vankilassa elävän naisvängin ajatuksia. Sama hyöty pätee toisin päin. Näkökulmia jakamalla naisvängit käsittävät heidän siviilissä odottavien läheisten ajoittaista turhautumista, ja samoin miesvankien naispuolisot voivat ymmärtää laitostuneiden kumppaneidensa näkökantoja hieman paremmin.

Sain hyvin erilaisia näkökulmia, että millaista elämä voi olla kun mieheni pääsee siviiliin ja miten ennaltaehkäistä rikosten uusiutumista ja parisuhteen toimimiseen neuvoja.

Ihmissuhdetaitojen kurssit ja parisuhdekurssit painottavat hyvien vuorovaikutustaitojen merkitystä. Tämän lisäksi kurseilla käsitellään myös muun muassa omia arvoja ja tunteita, perhesuhteita sekä tulevaisuuden suunnittelua. (Perhe muurin toisella puolella 2003: 40-41.) Rasitteena joissakin perheissä on molempien puolisoitten päihteidenkäyttö. Perheen ongelmat ovat saattaneet kärjistyä myös väkivaltaisuudeksi. Kyngäksen tutkittavien perheissä miehet olivat ratkoneet ”parisuhteen ongelmia huutamalla sekä fyysisen ja psyykkisen väkivallan avulla” - eli tavoilla, joilla ongelmia oli ’ratkaistu’ heidän lapsuuden kodissaan. Tutkittavien perheissä esiintyi myös molemminpuolista väkivaltaisuutta. (Kyngäs 2000: 197-198.) Kurssit, jotka keskittyvät parisuhdeväkivallan kitkemiseen, painottavat ongelmanratkaisutapojen kehittämisen, tasa-arvon ja vastavuoroisen yhteistyön sekä vuorovaikutuksen merkitystä ihmis-

suhteissa. Keskeisiä teemoja väkivallattoman parisuhteen luomiseksi ovat myös kunnioitus, luottamus sekä rakentava kommunikointi. (Perhe muurin toisella puolella 2003: 44-45.)

Vankien keskuudessa yleinen moniongelmaisuus (Perhe muurin toisella puolella 2003) sekä sitä myöten myös Vapautuvien Tuki Ry:n asiakaskunnan moninaisuus tekee hyvin todennäköiseksi sen, että joidenkin asiakasperheiden elämää varjostaa lähisuhdeväkivalta. Myös muutamissa opinnäytetyöni tutkimusaineiston palautteissa oli viittauksia vihanhallintaan ja väkivaltaisiin taipumuksiin liittyvistä ongelmista. Työharjoittelukokemukseni mukaan Vapautuvien Tuki Ry:n perheleireillä päivittäisiin aikuisten ryhmiin ei kuitenkaan kuulu parisuhde- tai perheväkivallan käsittely omana erillisenä aihepiirinään. Ryhmäistunnoissa käsitellään parisuhteen ja muidenkin ihmissuhteiden hoitoon ja kehittämiseen liittyviä asioita yleisemmällä ja kokonaisvaltaisella tasolla. Tähän on syynä muun muassa se, että kussakin ryhmäistunnossa käsiteltävän teeman tarkoituksena on vertaistoiminnan näkökulmasta herättää rakentavaa ja kokemusrikkasta keskustelua asiakkaiden keskuudessa. Perhe- ja lähisuhdeväkivallan kokemuksiin samais- tuminen ei koskettaisi koko ryhmää, jolloin myös aiheesta puhuminen on kokijalle itselleen vaikeaa ja kenties nöyryyttävääkin.

Granfelt on tehnyt tutkimuksen naisvankien ryhmämuotoisia toimintamalleja käyttävästä päihdekuntoutusohjelmasta. Kyseisestä kurssista annetuissa palautteissa ilmeni asiakkaiden kokevan, että omia, itselleen kipeimpiin aiheisiin liittyviä kokemuksia ei ryhmäistunnossa kannata tuoda esiin, koska niiden kunnolliseen käsittelyyn ei ryhmässä ole aikaa. Syvällisempää ja perusteellisempää käsittelyä vaativiin ongelmiin tulisi paneutua yksilötyön keinoin. (Granfelt 2007: 134.)

Perheleirien henkilö- ja/tai pariskuntakohtaisissa keskusteluissa, joissa asiakkaat kartoittavat elämänsä tilaa yhdessä leirin ohjaajan kanssa, paneudutaan syvemmin mahdollisesti juuri tämän kaltaisiin tai muihin ”yksityisempiin” parisuhdeasioihin. Näiden keskusteluiden ja haastatteluiden tarkoituksena on leirien pääsääntöisesti yhteisöhoitollisten toimintamallien ohella, tarjota asiakkaille mahdollisuus myös yksilöohjaukseen. Palautelomakkeessa olikin tiedusteltu asiakkaiden mielipiteitä pari- tai henkilökohtaisista haastatteluista (Liite 1). Ne, jotka olivat kysymykseen vastanneet, antoivat haastatteluista kiitosta.

Henkilökohtainen keskustelu avasi tien ongelmien selvittämiseen.

Se oli ihan jees, ja toisella mahdollisuus sanoa tukihenkilön voimalla sille puolisolle jos on jotain hampaankolossa.

Erittäin hyviä, vankien kannalta pari haastattelut varmuudella toimivia.

Hyvä, molemmat saa puhua miltä itsestä tuntuu.

Henkilökohtainen keskustelu oli todella avuksi ja saimme hyviä vinkkejä tulevaisuudelle, miten toimia.

6.2 Leirien kuntouttavat elementit

Tutkimusaineistoni palautteissa nousi hyvin monimuotoisesti esille leirien kuntoutuksellinen ilmapiiri. Tarkoitankin kuntouttavilla elementeillä tässä sitä, miten perheleirien koetaan ympäristönä tai yhteisönä auttavan koko perhettä; eheyttävän asiakkaiden toimintakykyä ja elämänhallintaa sekä edistävän heidän hyvinvointiaan.

Asiakkaiden henkiseen hyvinvointiin perheleireillä näyttäisi olevan hyvin ilmeiset vaikutukset aina vankeuden haittojen lievittämisestä ja perhesuhteiden tukemisesta siviilielämään valmentautumiseen saakka. Leirien kuntoutuksellisia ulottuvuuksia löytyy palauteaineistosta siis monilta eri näkökulmilta.

6.2.1 Vankeus perheen rasitteena - Leirit vastalääkkeenä

Eräs tutkimusaineistoni vastaajista on leirien vankeinhoidollista tarkoitusta kartoittavassa kysymyksessä kiteyttänyt hyvin tuntuvasti sitä, kuinka vankeusrangaistus on koko perhettä koskettava ja perhe-elämää koetteleva kriisi:

Uskoisin että erittäin tärkeä kokemus ja henkireikä kaikille perheellisille.

”Vankeinhoidollista tarkoitusta” tärkeämpi merkitys lapsille ja perheille, jotka kärsivät syyttä rangaistuksen sivuvaikutuksia.

Perheen sisäinen vuorovaikutus vaikeutuu huomattavasti vangin ja hänen lähiomaisten kanssakäymisen rajoituessa vankeuslain ja vankilan sääntöjen mukaisesti puheluiden, kirjeenvaihdon, tapaamisoikeuksien, poistumislupien, ja mahdollisuuksien mukaan myös perheleirien varaan. Vankiperheen taloudesta ja arjen askareista sekä lasten kasvatuksesta huolehtiminen saattaa jäädä vain yhden aikuisen, vangin puolison, varaan. Muutos ja arjen hankaloituminen sekä tietenkin parisuhteen tulevaisuus aiheuttavat stressiä, ahdistusta, epätoivoa ja ikävää. (Codd 2008: 14, 25.) Vankeudesta perheelle aiheutuneisiin haittoihin perheleirien koetaan tarjoavan ainakin jonkinasteista lievitystä.

Auttaa perheen selviämisestä vaikeuksien yli.

Perheen pelastus.

Leiriviikko sai joissakin henkilökohtaisia hyötyjä kuvaavissa vastauksissa hieman lomatunnelmaiset vaikutukset. Leirin katsottiin olleen siviilissä elävälle puolisolle hyödyllinen mahdollisuus irtiottoon lapsiperheen pyörittämisen arjesta.

Lapset sai olla isän kanssa pidempään joka teki heille kaikille hyvää. Myös itselle tauko kotiarjesta oli hyvä juttu. Sain arjesta irtioton. Aivan luksusta. Lapset lähentyivät selvästi isän kanssa. Parisuhde on ollutkin kohdallaan.

Olemme saaneet puhua vaimon kanssa ja olen saanut tutustua lapseeni. Vaimolle tärkeä loma.

Lastenhoitajille SYDÄMELLINEN KIITOS!! Ei ole paljon vapaa-aikaa minulla ollut, täällä pari-kolme tuntia päivässä.

Vastauksissa oli mainintoja leirin tarpeellisuudesta siinä, miten se antoi voimia jatkoon. Palauteissa oli viitattu suoranaisesti myös psyykkisen ja henkisen hyvinvoinnin edistämiseen. Nämä vaikutukset tulivat esille niin itse leiriympäristön puitteisiin perustuen kuin seurauksena perheen kanssa vietetystä ajasta ja kiireettömästä olemisesta.

Se lähensi taas jälleen meitä. Nyt taas muistaa millaista oli yhdessä ilman kiirettä.

Saimme puhuttua rauhassa tärkeistä asioista ja siihen oli riittävästi AIKAA. Leiri lähensi meitä entisestään. Yhdessä vietetty aika vaikutti/vaikuttaa psyykkiseen hyvinvointiin positiivisesti. Stressi on vaimentunut suuresti, sain/saimme lisää potkua ja poweria jatkoon. Hyvin suuri merkitys. Myös fyysinen läheisyys on antanut paljon laastaria sydämelle ja sielulle.

Olen nauttinut kovasti olostani täällä ja keskustelut sekä yhteinen aika perheen kanssa on edistänyt parisuhdettani sekä tulevaisuuden rakentamista.

6.2.2 ”Normaali” ympäristö - Poissa vankilasta

Vuokko Karsikas on tutkinut vankilan ulkopuoliseen laitokseen päihdekuntoutukseen sijoitettujen kuntoutumisprosessia. Tutkimuksen mukaan vankilaa normaalimpi ja avoimempi ympäristö

ja yhteisö helpottavat merkittävästi niin kuntoutumista kuin siviiliasioiden järjestelyä. Vaikka ”normaali” on usein hyvin vaikea määritellä, voidaan vankeinhoitoon verrattuna katsoa, että mitä ”siviilinomaisemmat olosuhteet” sitä normaalimpi ympäristö. Tällaisen tarjoaa esimerkiksi päihitteetön ja rauhallinen ympäristö, jossa olosuhteet eivät ole niin laitospäisiä. Myös se, että ympärillä on muitakin asiakkaita kuin vankeja vähentää vankilanomaisuutta ja lisää normaaliuden tuntua. Se, että on mahdollisuus vapaampaan sosiaaliseen vuorovaikutukseen ja kanssakäymiseen muiden kuin vankien kanssa sekä tilaa vapaampaan asiointiin ja liikkumiseen osoittavat vankilaolosuhteita vähäisempää ulkoista kontrollia. Parhaimmillaan tällainen ympäristö tarjoaa vankilaan nähden ”vastayhteisön”, jossa vangin kielteinen identiteetti ja sen tuoma leima saavat tilaisuuden purkautua, ja kuntoutuja voi siirtyä aivan toisenlaiseen ja myönteisempään rooliin. (Karsikas 2005: 122-123.)

Vapautuvien Tuki Ry:n perheleireillä tapaa muita perheitä sekä asiakkaita, ja leireillä työskennellään ei-niin-viranomaisen henkilökunnan kanssa. Tämä lienee mukavaa vaihtelua jokseenkin rajoittuneeseen tai rajoitettuun kanssakäymiseen vankien, vartijoiden ja muiden vankilan viranomaisten kanssa. Yhteisöllisyyttä ja me-henkeä korostavassa leiri-ilmapiiressä vangit saavat elää ”normaalista elämästä” keskittyen puolison, vanhemman ja muiden asiakkaiden kanssa tasavertaisen leiriläisen rooleihin. Perheleirit onkin koettu erittäin tärkeäksi vankien jaksamisen ja hyvinvoinnin kannalta.

Antoi paljon voimia lisää.

Antaa vangeille aikaa perheen kanssa ja motivoitumista myös pois päästyään jatkaa. Myöskin antoi voimia jaksaa lusia loppuun tuomion.

Jaksaa taas paremmin ja antaa sen kuvan että ne välittää myös lusijoista.

...tästä on hyvä mennä jatkaa rangaistusta kun on saanut ladattua itsensä.

Miesten/Naisten mielenterveydelle hyviä kun saa olla ”normaalissa” ympäristössä perheen kanssa. Saa selvittää ongelmia turvallisessa ympäristössä.

Ei ahdistaa enää. Sai hetkeksi takaisin normaalin elämän vaikka leirillä omat säännöt oli. Sopeuttaa vankia siviilielämään, auttaa jaksamaan vankeuden ajan.

Ikävä ja huoli perheestä ovat yleinen seuralainen vankilan yksinäisyyteen. Vankilassa on aikaa vain olla ja miettiä neljän seinän sisällä, jolloin tilaa kaikenlaisille mielenmyllerryksille on enemmän kuin tarpeeksi. Mieltä vaivaa usein huoli siviilissä odottavasta perheestä ja heidän

kuulumisistaan. Leiriviikko tarjoaa merkittävästi paremmat puitteet pari- ja perhesuhteiden haalimiseen kuin mitä vankilasta soitettu, ajallisesti rajoitettu, puhelu kotiin mahdollistaa. Tutkimusaineistossani oli mainittu myös perhetapaamisten olleen hieman ongelmallisia, vapaan ja normaalin vuorovaikutuksen suhteen, vankilan suljetussa ja valvotussa ilmapiirissä. Myös Vilppulan vankilan perheleiristä kirjoitetussa artikkelissa leirin asiakkaat olivat maininneet perheleirin olevan jotain aivan muuta kuin vankilan sisällä tapahtuvat tapaamiset, joihin on aikaa 45 minuuttia eikä toista saa edes koskettaa (Strandén 2009).

Vangit pääsee olemaan perheitten kanssa niin ei keräänny paineet kun joutuu mieltä miten perhe pärjää.

...ilmapiiri vapaampi kuin perhetapaamisissa -> poissa vankilasta, vapautuneempaa.

Tutkimusaineistoni palautteissa mainittiin turvalliseen tai rauhalliseen ympäristöön perustuen tilaisuus keskusteluun ja asioiden käsittelyyn. Leiriviikolla vietetään normaalia perhe-elämää, kun leiriaikatauluun kuuluu olennaisena osana ryhmäistuntojen lisäksi myös perheen vapaa-aika ja aktiviteetit. Leiriympäristö tarjoaa puitteet kiireettömälle keskustelulle puolison kanssa, jolloin asioiden selvittäminen ja jopa tulevaisuuden suunnittelu mahdollistuu. Palautteissa nämä seikat oli nostettu erittäin arvokkaiksi perheleiritoiminnan vaikutuksiksi.

Sai selvillä asioita yhdessä ja mies sai tutustua uudelleen lapsiin.

Perheleirillä normaali arkielämä perheen kesken sekä aika keskusteluun ja asioiden selvittämiseen on osalle vastaajista antanut mielenrauhaa siitä, kuinka perhe voi. Leiriviikko tarjoaa mahdollisuuden tilannekartoitukseen parisuhteen tilasta, mikä on myös palautteissa mainittu perheleirin tärkeäksi merkitykseksi. Kun parisuhteen näkee voivan hyvin, yhdessäolon varmuudesta ja tulevaisuuden näkymistä saadaan uskoa ja lisävoimia jatkoon. Osassa vastauksia ilmeni perheleirin helpottaneen oloa niin paljon, että vankilaan voi leiriltä palata rauhallisin mielin.

Rauhoitti mieltä, tietää nyt, että kaikki on kunnossa. Jaksaa taas hetken matkaa eteenpäin, mieli on hyvä ja rauhallinen palatessakin.

Auttaa vankeja jaksamaan paremmin istumisen kun saavat viettää aikaa perheen kanssa ja saavat keskustella asioista.

Melkein suurimman suosion vankeinhoidollisten merkitysten näkökulmasta tutkimusaineistoni palautteissa saavutti, 15 maininnallaan, leirin tarjoama helpotus vankilaväsämykseen. Laitos-

tai vankilaväsymykseen viittaavat määreet olivat nähtävillä aineistossa varsin selkeästi. Vankilassa eläminen on psyykkisesti kuormittavaa (Granfelt 2007: 137). Vanki elää sekä fyysisesti että henkisesti eristettynä muusta yhteiskunnasta (Kääriäinen 1994: 149-150). Rikolliseksi leimautuminen saattaa sosiaalipsykologiassa puhuttujen itseään toteuttavien ennusteiden mukaisesti aiheuttaa sen, että myös yksilö näkee itsensä muista poikkeavana ja rikollisena, ja alkaa käyttäytyä leimansa mukaisesti (Perhe muurin toisella puolella 2003: 16). Lisäksi ”vankilassa voi tapahtua kielteistä sosiaalista oppimista” muulta vankiyhteisöltä omaksuttavien esimerkkien vuoksi. Vankilassa ihmisen itsemääräämisoikeus rajoittuu suuresti, mikä edesauttaa laitostumista. (Karsikas 2005: 37.) Oman itsensä säilyttäminen vaatii ajoittain niin sanotusti muistutuksia normaalista elämästä, yhteisöstä ja ympäristöstä. Perheleirit ovat siis hyvinkin tarpeellinen katko tai irrottautuminen laitostumisesta, kuten moni tutkimusaineistoni vastaaja oli kokenut.

Leiri on todella hyvä, koska se tavallaan katkaisee ”lusimisen”.

Pääsee vähän irti vankilan rytmistä.

Katkaisi arkirutiinin sopivasti.

Vangille eräs parhaista henkirei’istä masentavaan vangin arkeen...

Katkaisee sen pysähtyneisyyden ja antaa voimia viedä tuomiota taas hetken eteenpäin -> positiivisesti

On saanut nollata sitä laitoksen väsymystä ja saanut ajatuksia muualle. On saanut aivan muuta mietittävää.

6.2.3 Vertaistuki ja yhteisöllisyys

Vankeustuomion seurauksena koko perhe saattaa joutua kokemaan sosiaalisen kontrollin aikaan samaa leimautumista; valtaväestöstä ja yhteiskunnan normeista ”eksyminen” aiheuttaa poikkeavuuden leimaa. Rikollisen ja vangin leimasta saavat osansa myös vangin omaiset. Tämän seurauksena lähiyhteisön suhtautuminen perheeseen voi muuttua. (Perhe muurin toisella puolella 2003: 16.) Tämä on nähtävillä myös tutkimusaineistossani.

Vaimo tapasi muita yksinäisiä.

Vangin puolison kokemukset siitä, kuinka suhteet lähipiiriin ovat kumppanin vankeuden myötä joko huononneet tai katkenneet kokonaan, eivät ole lainkaan yllättäviä. Ystävät ja tuttavat saattavat eristää leimatun vankiperheen kokonaan normaalista kanssakäymisestä (Perhe muurin toisella puolella 2003:16).

Sekä leimautuminen että muutoinkin hankalat elämäkokemukset saattavat aiheuttaa erilaisuuden, ulkopuolisuuden ja eriarvoisuuden tunteita. Kuntoutuksessa tällaisten niin sanottujen toiseuden kokemusten vastalääkkeeksi tulee vertaistuki, kun yksilöiden kokemukset eivät jääkään yksityisiksi murheiksi. Vaikeat kokemukset ulkopuolisuudesta ja erilaisuudesta käännetäänkin toisten ”ulkopuolella olevien” auttamisen voimavaraksi sekä vertaisryhmän ”mehengeksi”. Vertaisryhmän ajatuksena onkin, että samastamalla toisten tarinoihin voi kokea yhteisöllisyyttä toiseuden tunteiden sijaan, mutta samalla löytää muiden samankaltaisista elämäkokemuksista omia näkökulmia avartavia eroavaisuuksia. (Granfelt 2007: 113.) Vertaisryhmän vuorovaikutussuhteissa voi heijastella omaa minää ja sen muuttumista muiden ryhmäläisten kokemusten kautta (Hyväri 2001 ks. Karsikas 2005: 130).

Huomasin etten ole yksin ongelmistani.

Samanlaisia vaikeuksia useimmilla.

Vapautuvien Tuki Ry tuo kullakin leirillä yhteen kymmenen vankiperheen muodostavan vertaisryhmän. Vertaistueksi on määritelty omaehtoinen ja yhteisöllisen ryhmän tarjoama tuki, jossa ihmisiä yhdistää tietty ”sosiaalisen tuen tarvetta lisäävä kohtalonyhteys” (Vuorinen 1995 ks. Karsikas 2005: 130). Vertaistuen hyödyllisyyden kannalta perheleirit ovat vankilaan verrattuna ”tarpeeksi turvallisia terapeutteja ympäristöjä” (Granfelt 2007: 134). Ne mahdollistavat vapaamman vuorovaikutuksen muidenkin asiakkaiden kuin vain vankien kanssa. Sen lisäksi että leireillä pääsee perheen kesken irtautumaan vangin roolista vanhemman ja puolison rooleihin, voi vertaistuen kautta kokea arvostuksen tunteita omaksumalla esimerkiksi kuuntelijan ja omista elämäkokemuksistaan ammentavan neuvojan roolin.

Sai yhteistä aikaa ja oli ns. vertaista kun oli muita perheitä.

...on kiva jakaa omia kokemuksia muiden kanssa.

Vertaistuella katsotaan varsin yleisesti, niin kuntoutujien kuin heidän kanssaan työskentelevien näkökulmista, olevan kuntoutumisessa ensisijaisen suuri merkitys. Tätä on perusteltu ennen kaikkea sillä, että vertaisryhmissä puhutaan yhteistä kieltä, ja ryhmät tarjoavat samastumismahdollisuuden ja toisten tunnetilojen ymmärtämistä. Neuvoja on helppo ottaa vastaan sellaiselta henkilöltä, joka on kokenut samoja asioita ja näin ollen tietää mistä puhuu. Myös

omien tunteiden jakaminen on helpompaa sellaisten ihmisten kanssa, jotka tarkastelevat asioita samankaltaisten elämäkokemusten kautta, tässä tapauksessa rikostaustaisten tai vankiperheiden marginaalista käsin. Vertaisryhmän ydinajatus onkin saattaa yhteen sellaisia ihmisiä, jotka ovat kokeneet samoja asioita tai elävät samankaltaisessa tilanteessa. Tällöin ryhmän jäseniä yhdistää ”jokin elämään perustavanlaatuisesti vaikuttava kokemus” kuten esimerkiksi juuri vankilaan joutuminen. (Granfelt 2007: 115.)

Sai viettää aikaa perheen kanssa, jakaa ja kuunnella muiden samassa tilassa olevien kokemuksia...

Leirien yhteisöhoitollinen ilmapiiri ja ryhmämuotoiset toimintatavat saivat asiakkailta kiitosta palautekyselyssä. Vastauksissa oli yhdeksi leirin hyödyksi nostettu vertaistuki; sen, että leirillä tutustuu muihin samassa tilanteessa eläviin perheisiin. Kyselylomakkeen aikuisten ryhmien vaikutuksia kartoittavan kysymyksen vastaukset olivat pääsääntöisesti kovin lakonisia, mutta viidessä oli myönteistä vastausta perusteltu aikuisryhmässä tarjolla olevasta vertaistuen merkityksestä. Leiriläiset kertoivat vastauksissaan saaneen uusia näkökulmia asioihin ja siten myös oppineensa ymmärtämään asioita paremmin. Ryhmäistunnoissa ovat mukana sekä leirin miehet että naiset, joka avartaa näkökulmia myös sukupuolikuilujen yli ja laajentaa näin osaltaan ymmärrystä myös oman parisuhteen kannalta.

...kiva huomata että tällä leirillä ihmiset pitivät keskusteluhetkistä.

Aiheet olivat hyviä, hyvä huomata että muilla samanlaisia ongelmia! Vertaistuki on äärettömän opettavaista!

Ryhmät olivat hyviä, sain paljon uusia näkökulmia.

Keskustelua, joka avasi uusia näkymiä.

Ryhmätoiminnan omaehtoisuuden vaateiden mukaisesti ryhmäläisillä tulee olla oikeus rajata yksityisyyttään (Granfelt 2007: 132) sekä tilaa itse päättää, ottaako keskusteluun osaa vai pidättäytyykö enemmän kuuntelijan roolissa. Ryhmätoimintaa tuskin koettaisiin mielekkääksi tai hyödylliseksi jos siinä mukanaoloa varjostaisi painostus tai puhumisen pakko. Työharjoittelussani oppimaani viitaten Vapautuvien Tuki Ry:n ryhmäistunnoissa käydään luentomaisesti läpi kuntouttavan perhetyön ja vankeinhoidon kannalta oleellisia teemoja. Näiden ympärille on tarkoitus rohkaista asiakkaita ryhmässä kokoamaan omakohtaisia näkemyksiään ja kokemuksiaan. Leiriviikkoon sisältyvät kaikkien leiriläisten yhteiset aktiviteetit ajavat osaltaan vertaisryhmien kehittymistä, kun toiminnallisuudella tuetaan yhteisöllisyyden tunteen ja ryhmähengen muodostumista. Naisten ryhmien tarkoituksena on täysin vapaa keskustelu ilman

ennakkoon mietittyjä aiheita. Naisten vertaisryhmä voi muodostua toiminnallisin menetelmin toteutettuna myös yhteisen tekemisen ympärille. Vertaistoiminnan mahdollisuuksia perheleireillä on siis varsin mukavasti, ja tutkimusaineistoni asiakkaat kokivatkin leirien ryhmien opettavan kuuntelemista ja kuulemisen ymmärtämistä sekä tietämystä siitä, miten kasvattaa itseään.

Kuuntelemisesta ja kuulemisen ymmärtämisestä saa mieltämisen aihetta arkipäivään. Paljon asioita jää mieleen!

Vangit uskovat yleensä enemmän epävirallisten tahojen tukeen kuin ammattiauttajien apuun (Kauppila 1999 ks. Karsikas 2005: 129). Vankeinhoidon kentällä ryhmämuotoisen kuntoutuksen kannattavuutta ja toimivuutta on perusteltu sekä vertaistuen että vuorovaikutustaitojen kehittämisen kannalta. Vertaistuki voi myös oleellisesti vahvistaa itsearvostusta ja kuntoutusmotivaatiota. Tarkoituksena on, asiakkaan ongelmista ja kielteisestä leimaantumisen huolimatta, löytää vertaisryhmässä kokemuksia ja näkökulmia jakamalla ymmärrystä siitä, mitä vaikeuksien voittaminen, kuntoutuminen ja hyvä elämä edellyttävät. Vertaisryhmän yhteisöllisyys muotoutuu näiden tavoitteiden ympärille. Luennoinnin rinnalla vähäinkin keskustelu asiakkaiden omakohtaisista kokemuksista on arvokasta, sillä siten käsiteltävät teemat saavat syvällisempää kosketuspintaa ryhmäläisten ajatteluun ja tunteisiin. Vertaistoiminnassa kohtalotoverien kokemusten ja tarinoiden kuuleminen voi myös kehittää uusia ongelmanratkaisutaitoja ja selviytymismalleja. Toista kuuntelemalla yksilö saa mahdollisuuden samaistua toisen ihmisen vaikeisiin elämäntilanteisiin ja -muutoksiin. (Granfelt 2007: 112-113, 135-136.) Perheleirien kaltaisessa siviilinomaisemmassa hoitoyhteisössä muut ihmiset tarjoavat jo läsnäolollaan myönteisiä vaikutuksia vangin identiteettiin. Siitä voi saada mahdollisuuden toisenlaiseen rooliin siirtymiseen. (Mönkkönen 2002 ks. Karsikas 2005: 122.)

Vertaisryhmien toimivuus, tarpeellisuus ja kannattavuus tunnustettiin tutkimusaineistossa niin hyvin, että sitä toivottiin sisällytettävän leiritoimintaan vieläkin tehokkaammin. Kyselylomakkeessa kysyttiin, olisivatko asiakkaat halunneet pientyhmätoimintaa jossa asioita olisi käsitelty syvällisemmin (Liite 1).

...se olisi toivottavaa ja heti leirien ekoina päivinä jotta tulisi heti tutustumisia ja avoimuutta. ...heti leirin alussa nais/mies ryhmiä jossa heti päästään läheisempiin väleihin muiden leiriläisten kanssa. Pienryhmät, nais/mies ryhmät ovat hyviä. Niissä uskalletaan puhua avoimemmin.

Enemmän ”keskustelukerhoja” © (vaimon mielipide).

Olisin toivonut että ryhmiä olisi enemmän koska niissä on todella rakentavia keskusteluja.

Ehkä alussa voisi olla ”pakollista” tutustumista toisiimme -> vertaisryhmä keskusteluja koska vasta loppupäivinä uskaltautui juttelemaan.

Mielestäni sellaisia pienryhmiä voisi olla vapaaehtoisina erillisinä ryhminä jos joillain on esim. vaikeuksia puheyhteyden luomisessa.

Myös vuonna 1999 Vapautuvien Tuki Ry:n asiakkaille tehty kysely osoitti, että ryhmäistunnoista ja muiden samassa tilanteessa elävien leiriläisten tapaamisesta oli saatu myönteisiä kokemuksia. Vankien omaiset ovat varsin hajallaan oleva ryhmä, eivätkä he välttämättä tiedä tai tunne sellaisia tahoja, joiden puoleen voisi kääntyä purkaakseen läheisen vankeuteen liittyviä tuntemuksia. Monet, niin vangit kuin omaiset, haluavat tavata kohtalotovereitaan ja kuulla heidän kokemuksistaan ja näkemyksistään. Ryhmätoiminta ja jaetut kokemukset edistävät ryhmähengen muodostumista ja yhteenkuuluvuuden tunnetta, mistä leirit ovat saaneet asiakkailtaan kiitosta. (Perhe muurin toisella puolella 2003: 61-63.)

6.3 Katse kohti vapautumista

Perhesuhteiden tukemisen ja koko perheen hyvinvoinnin edistämisen ohella suuren merkityksen aineistossa saavutti, vankeinhoidon kuntoutuksen näkökulmaa korostaen, perheleiriltä kertyneet eväät vapautumista ja siviilielämää varten. Kuten aiemmissa luvuissa jo toin esille, leiriviikko oli antanut tilaisuuden saada ajatuksia pois vankilasta ja kohdistaa katse tulevaisuuteen. Moni vastaaja olikin kokenut ajatusten ja tulevaisuuden näkymien näin kirkastuneen. Myös vapautumiseen valmentautumisen kannalta leiritoiminta sai asiakkailtaan erityistä kunniata.

Siviilielämään siirtymistä voi katsoa osaltaan helpottavan sen, että leiriympäristön oli koettu mahdollistavan asioiden selvittämistä ja mahdollisten ongelmien ratkointaa. Ympäristönä leiri oli tarjonnut vangeille myös mahdollisuuden ottaa vastuuta ja osoittaa olevansa heille osoitetun luottamuksen arvoisia, mikä vaikuttaa myös heidän itsetuntoon. Samaten perheen yhdessäolon kautta kertyy valmiuksia siviiliin, kun leirillä pääsee pidemmäksi aikaa mukaan perheen arkeen ja rutiineihin. Myös aikuisten ryhmissä läpikäytävien asioiden koetaan kartuttavan tietoa siitä, miten kehittää omia valmiuksiaan selviytyä vapautumisen lähetessä.

6.3.1 Harjoitusta siviilielämää varten

Paluu siviiliin ei ole helppoa, ei yksinäiselle eikä perheelliselle vangille. Vaikka vapautuminen on hartaasti odotettu ja toivottu tapahtuma on siinä omat haasteensa. Perhe voi tukea vapautumisen sopeutumista, mutta se toisaalta tuo siihen myös omat paineensa. Muun muassa vanhemman rooli on opittava ja muihinkin perheenjäseniin tutustuttava uudelleen. Luottamus on saatava takaisin ja läheisille on varattava aikaa. (Timonen 2009: 195-196.) Vapautumisen haasteita perhesuhteiden ja -elämän osalta voi alustavasti tunnustella jo perheleireillä.

Pääsen kohta siviiliin niin opin tuntemaan perhettä uudestaan.

Sopeuttaa vankeja siviiliin (takas perheen keskelle).

Esimerkiksi arjen hallinta, tärkeänä osa-alueena koetussa elämän hallinnassa, on kuntoutusprosessissa merkittävä tavoite. ”Arkipäiväiset asiat”, jotka voivat tuntua hyvin pieniltäkin, on välttämätöntä opetella arjen sujumisen turvaamiseksi ja muutoksen edistämiseksi. Arjen askareisiin kuuluvat niin ruoanlaitto ja kodinhoito kuin ”lasten kasvatus ja läheisten ihmissuhteiden hoito”. (Timonen 2009: 247-248.) Perheleireillä juuri näiden arkisten asioiden kokeminen ja näkeminen on omiaan antamaan suuntaa siviilielämään siirtymiseen. Leirin ”kuin kotona” - oleilun katsottiin antavan tähän ansiokkaat puitteet.

P-leirillä sopeutuu siviiliin kaikista parhaiten koska voi olla perheen kanssa yhtäjaksoisesti 6 päivää.

Perheleireillä kuntouttavana toimintatapana olevat ryhmäistunnot ja yksilö- sekä parisuhdekeskustelut käsittelevät perheen tukemiseen ja vankeuden vaikutuksiin liittyvien kysymysten ohella vapautumiseen ja siviilielämään valmistautumista. Tähän kuuluu keskeisesti rikosten uusimiseen liittyvien riskien tunnistaminen ja tiedostaminen. Tärkeinä teemoina käsitellään yleistettävästi päihde- ja väkivaltakäyttäytymiseen liittyviä tunteita, arvoja ja asenteita. (Vapautuvien Tuki Ry:n internet-sivusto.) Vaikka aikuisten ryhmien vaikutuksia kartoittavan kysymyksen vastaukset olivat hyvin lyhyitä, oli neljässä palautteessa mainittu, että ryhmistä oli saatu eväitä siviiliin palaamiseen. Koko palauteaineistosta ilmenee kuitenkin, että asiakkaat katsoivat leirien tarjoavan tukea vapautumisen suhteen niin vapautuvalle itselleen kuin puolisolalle, joka jo odottaa vapaudessa.

Leirit ovat auttaneet ihan konkreettisesti valmistautumiseen siviili elämää varten.

Vapautumisen kannalta hyviä ohjeita. Paremmat mahdollisuudet palata siviiliin, kun on aikaa järjestellä asiat valmiiksi.

Vapautumisen mukanaan tuomia haasteita pyrittiin selventämään.

Leirien vankeinhoidollista tarkoitusta, jota kyselylomakkeessa tiedusteltiin, perusteltiin suurilta osin juuri vapautumiseen liittyvien kysymysten tiimoilta. Perusteina olivat pääpiirteisesti vankilaolosuhteita paremmat mahdollisuudet olla vankilaa vapaamassa ympäristössä perheen parissa, ja miettiä tulevaisuutta siltä kantilta, mitä siviilielämältä odottaa.

Sai olla yhdessä, suunnitella tulevaisuutta.

Todella tärkeä jossa voi puhua kaikista omista tuntemuksista ja miettiä jatkoa elämälle.

Kiinnittyminen päihde- ja rikosmyönteiseen kulttuuriin aiheuttavat tarvetta yksilön sosiaalisten taitojen kehittämiseen (Perhe muurin toisella puolella 2003: 78). Sosiaalinen kuntoutus on kuitenkin melko haasteellista vankilassa, jossa vangit elävät ”pakkoyhteisössä” eristettynä normaalista sosiaalisesta ympäristöstään (Karsikas 2005: 11-12). Vapautuvien Tuki Ry:n palautteiden mukaan, perheleirien on katsottu tarjoavan sellaisen ”normaalin” ja ”ei-vahditun” ympäristön, jossa voi omaksua tarvittavia tietoja ja taitoja vapautumisen varalle tai vähintään varautua siihen, mitä arki-elämä perheen parissa voi vapautumisen jälkeen olla.

Se on todellinen ja oikea mahdollisuus harjoitella siviiliä varten (ennen kaikkea pitkä kakkulaiset).

...pehmeätä laskua perheille joissa jompikumpi on lähiaikoina pääsemässä siviiliin.

Eritoten kanssakäyminen muiden leiriläisten kanssa yhteisöllisyyttä korostavassa ilmapiirissä antaa vangeille turvallisesti ja rauhassa mahdollisuuden kokea siviilinomaisempaa sosiaalista elämää. Useamman mielestä tulevaisuus näyttää valoisammalta, tai ainakin siihen voi suhtautua varmemmin mielin, kun koettua ”vapautumisen tukea” tarjoava leiri on takana. Näyttäisi siltä, että leirien katsotaan olevan erityisen tarpeellisia ja toivottuja tuki- ja kuntoutusmuotoja vapautumisen lähetessä.

...auttaa siviiliasioiden hoidossa kun vapautuu.

Antaa suuntaa vankien kotiutumiseen.

Tukea vapautumiseen menoa!

Sillä pyritään valmentamaan vapautuvia vankeja selviämään ja aloittelemaan siviilielämää monelta elämän eri näkökulmalta.

6.3.2 Vastuullisuuden osoitus ja itsetunnon kasvu

Vapautuvien Tuki Ry:n toiminta-ajatukseen kuuluu niin kutsutun toipumisohjelman tavoitteet. Näihin kuuluu muun muassa oppia näkemään ja myöntämään oma vastuunsa siitä elämäntilanteesta, johon kuuluvat rikokset ja mahdollisesti myös päihteet. Näin omista valinnoista ja toiminnasta ei tule syyttää esimerkiksi lapsuutta, yhteiskuntaa tai muita ihmisiä. Tähän sisältyy myös ymmärrys siitä, että alkoholi, huumeet ja rikollinen elämä ovat usein keino paeta tai vältellä elämää ja sen tuomia haasteita. Pyrkimyksenä on oppia hyväksymään, että ponnistelukin kuuluu elämään: ”Päivittäisten yritysten, erehdysten ja onnistumisten kautta” opitaan, että elämänilo ei synny rikoksista tai päihteistä, vaan tavallisesta arkielämästä ”ihmisenä ihmisten rinnalla”. Ensisijaisen tärkeää on kyetä ottamaan vastuu omasta itsestään ja elämästään sekä sitä myöten huolehtimaan myös lähimmäisistään. (Vapautuvien Tuki Ry:n internet-sivusto.) Oman toiminnan kriittinen tarkastelu ja itsensä kehittämisen pohtiminen ovat merkittävä osatavoite toipumisohjelman päämäärissä.

...jäi paljon mietittävää miten voi kasvattaa itseään.

Leirin aikana tuli esille sekä positiivisia että negatiivisia asioita, jotka olisivat tulleet esiin viimeistään siviiliin päästyä. Hyvä että nyt on aikaa vielä miettiä asioita ja myöhemmin toimia toisin.

Karsikkaan tutkimuksessa ilmenivät vankilaympäristöä ”normaalimman” kuntoutusympäristön myönteiset vaikutukset. Tällaisissa siviilinomaisemmissa olosuhteissa ulkoinen kontrolli on vankilaa vähäisempää ja hoitoyhteisössä on vankien lisäksi muitakin kuntoutujia, joiden kanssa vangit saavat mahdollisuuden vapaampaan sosiaaliseen kanssakäymiseen. (Karsikas 2005: 122-123.) Kokemukset perheleirien kuntoutuksellisuudesta kuvastuivatkin aineistossani myös siitä, miten leirielämä vankilamiljöötä vapaammassa ympäristössä lisäävät luottamuksen osoitusten ja vastuullisuuden korostamisen ohella vangin itsetuntoa.

Uskon että moni muukin pitkään kiinni ollut saa itseluottamusta.

Leiri kysyy vangilta vastuullisuutta ja myös osoittaa, että vanki on kykenevä siihen.

Vapautuvien Tuki Ry:n perheleireillä ei ole ympärivuorokautista valvontaa vankiloiden toimesta. Liikkuminen leirialueella on vapaata, ja alueelta voi poistua tunnin ajaksi lenkkeilemään, kunhan leirin ohjaajat ovat asiasta tietoisia. Leiriviikon aikana tehtävät kaksi kaupassakäyntiä toteutuvat leirin ohjaajan valvonnassa ja hänen läsnäolollaan kaupassa, mutta ostosreissun voi tehdä omalla autolla rauhassa perheen kesken. Samaten leiriviikkoon kuuluva retkipäivä on usein yhteiskuljetuksella toteutettava matka retkikohteeseen, jossa jälleen rauhassa perheen kesken voi liikkua ilman valvovan ohjaajan välitöntä läsnäoloa. Liikkumisen kontrolloiminen voi antaa vangille sen kuvan, että häneen ei luoteta, mikä taas voi vahingoittaa vangin identiteetistä irtaantumisen mahdollisuutta (Karsikas 2005: 124).

Saa kokemusta normaalista ei vahditusta elämästä.

Leiri lähentää vankia siviilielämään ja leirillä tulee esille ns. normaali elämä.

Vapautuvien Tuki Ry:n leiritoiminnassa, niin vankiloiden kuin yhdistyksen itsensä taholta, osoitetaan luottamusta vankeja kohtaan, ja he myös arvostavat sitä. Normaaliksi koetussa ympäristössä avoimet olosuhteet kysyvät vastuullisuutta ja vanki voi kokea, että häneen luotetaan. Leireillä ja leirimatkoilla rikkeet eivät olekaan kovin yleisiä, ja pahemmilta rikkeiltä on välttytty kokonaan. Sitoumuksensa laitostensa suhteen leireille osallistuvat vangit ovat siis hoitaneet varsin kunniakkaasti. (Perhe muurin toisella puolella 2003: 63.)

6.3.3 Asiakkaiden jatkotuen tarve

Palautteista tuli ilmi muutamia asioita, jotka olivat jääneet kaiheartamaan asiakkaiden mieltä vapautumista ja siviilielämään siirtymistä ajatellen. Kysyttäessä mitä muita asioita asiakkaat olisivat halunneet käsitellä ryhmissä, kaipasi yksi vastaajista tukea siihen, miten ”puoliso osaa odottaa toista vankilasta”. Toinen olisi tarvinnut neuvoja työhön sijoittumiseen ja siihen, saako työllistymiseen jostain tukea. Kolmas olisi halunnut perehtyä käsittelemään vieläkin syvemmin ”niin negatiivisia kuin positiivisia” ”vapautumiseen liittyviä konkreettisia asioita”.

Palautelomakkeen kysymys, joka tiedusteli asiakkaiden halukkuutta saada jonkinlaista tukea tai seurantaa vapautumisen jälkeen (Liite 1) on oleellisempaa opinnäytetyöni jatkopohdintoja varten kuin itse tutkimuskysymysten kannalta. Asiakkaista 14 jätti vastaamatta kysymykseen, ja kaksi ei osannut sanoa. Vastauksista 18 oli kielteisiä; asiakkaat eivät halunneet jatkotukea tai nähneet sitä tarpeelliseksi. Muutamassa vastauksessa karsastettiin esitetyn kysymyksen

”seuranta”-sanaa, mutta seitsemän asiakasta vastasi ”ehkä” tai ”mahdollisesti” toivovansa jatkoon jonkinlaisia tukimuotoja.

Kahdella vastaajista oli jo valmiina jokin tukipalvelu. Toinen näistä oli KRITS eli Kriminaali-huollon tukisäätiö, joka jo opinnäytetyöni taustoissa mainittiinkin. Kaksi asiakasta vastasi haluavansa jatkoon lisää leirejä. Toinen heistä toivoi perheelleen uutta leiriä lähellä vapautumisajankohtaa. Heidän lisäksi kaksi vastaajaa toivoi yhteydenpitoa ja kuulumisten vaihtoa leirin jälkeen, ilmeisesti leirin henkilökunnan ja muiden leiriläisten kanssa. 13 vastasi haluavansa jonkinlaista tukea leirin tai vapautumisen jälkeen. Näissä myönteisissä vastauksissa määritellyt toiveet jatkotukimuotoja varten pitivät sisällään muun muassa tukiryhmiä- tai henkilöitä, perheneuvontaa, vihanhallintaryhmiä sekä keskustelua ja ohjausta.

Vapautuvien Tuki Ry:n leirit ovat tarjolla perheelle korkeintaan kerran kalenterivuotta kohden, ja se yksi kerta on kuitenkin vain noin viikon mittainen ”perhetyöpläjäys”. Muutamat vastaajat ehdottivatkin perheleirien ajallista pidentämistä. Kun vankeustuomiot voivat olla kahden kuukauden tai kahdentoista vuoden mittaisia, on vuosittainenkin leiriviikko määrällisesti mitoitettuna ja usean perheen tilanteisiin suhteutettuna melko vähän. Vaikka perheleiritoiminta asiakkaiden keskuudessa erityisen tehokkaaksi perhetyön ja vankeinhoidon kuntoutusmuodoksi koetaan, on tarpeita myös muille tukimuodoille.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyöni tarkoituksena ja tutkimusongelmana oli selvittää, miten Vapautuvien Tuki Ry:n asiakkaat kokevat leirien vaikuttavan perheisiin ja perhe-elämään sekä millaisia kuntoutuksellisia ulottuvuuksia ja vankeinhoidollisia merkityksiä he kokevat leiritoiminnan sisältävän. Palauteaineiston useimmin toistuvista perheleiritoiminnan koetuista merkityksistä ja vaikutuksista nousi muutamia niin sanottuja tutkimusaineiston ydinteemoja, kun palauteaineiston kussakin kysymysluokassa jotkut vastauksien merkitykset korostuivat toisia enemmän. Ne muodostivat myös määrällisesti vastauspainotusten enemmistön. Nämä opinnäytetyöni ydintulokset ilmentävät, että perheleiritoiminta on tärkeällä sijalla vankien perhe-elämän ja suhteiden tukemisessa sekä asiakasperheiden hyvinvoinnin edistämässä. Lisäksi, vankeinhoidon kuntoutuksellisia tarkoituksia ajatellen, työni tutkimustulokset osoittavat, että perheleirien koetaan myös valmistavan vankia vapautumiseen ja valmentavan siviilielämään siirtymiseen.

7.1 Perheleiritoiminta edistää vankien perhe-elämän ja -suhteiden tukemista

Perheleirit saattavat yhteen vankiperheet, joiden sisäinen vuorovaikutus muutoin on vankila-tapaamisten, puheluiden, kirjeiden ja lyhyiden loma-aikojen varassa. Tutkimusaineistossa korostuikin toiminnan tärkeys erityisesti juuri perhesuhteiden tukemisen ja ylläpitämisen kannalta. Esimerkiksi palautelomakkeen kysymys, joka kartoitti asiakkaiden yleistä mielipidettä perheleiritoiminnasta, osoittaa vastaajien kokevan oman henkilökohtaisen leirikokemuksensa kautta, että leiritoiminta on tarpeellista ja hyödyllistä kelle tahansa perheelliselle vangille. Perheen kanssa vietetty aika ja yhdessäolo, jonka leiriviikko mahdollistaa, oli palautevastauksien kesto-suosikki lukuisin perusteluin ja kysymyksestä riippumatta.

Asiakkaat pitävät leiritoimintaa merkittävänä koko perheen kannalta. Erityistä hyötyä perheen yhteisestä leiriviikosta katsottiin olevan lapsille. Pidempi ajanjakso yhdessä oli mahdollistanut vankivanhempien ja lasten välisten suhteiden syventämisen sekä normaalimman perhe-elämän kokemisen. Arkisten asioiden, kuten lasten hoidon, opettelu sekä aikuisten ryhmissä läpikäyty perhe-elämää koskevat teemat olivat tarjonneet aikuisasiakkaille arvokasta vanhemmuuden taitojen oppia.

Kiireetön oleminen ja rauhallinen ympäristö olivat tarjonneet tilaisuuden myös keskustelulle, jossa asiakkaat olivat voineet kartoittaa parisuhteen tilaa ja suunnitella tulevaisuutta. Aikuisien ryhmien luennot ja vertaistuki olivat avanneet asiakkaille uusia näkökulmia parisuhteensa hoitamiseen ja ymmärtämiseen. Myös pariskuntakohtaiset haastattelut koettiin tärkeiksi, sillä niissä keskusteluyhteyden avaamista ja asioiden selvittämistä tukevat ja ohjaavat Vapautuvien Tuki Ry:n työntekijät. Haastattelujen avulla voidaan myös paneutua yksilökohtaisemmin asioihin, joihin ryhmäistunnoissa ei olisi tarpeeksi aikaa, tai joita ei haluta tai uskalleta muiden kuullen käsitellä.

Leirien perhe-elämää ja -suhteita tukevat vaikutukset oli liitetty helpottamaan myös siviiliin paluuta, kun leirillä on voitu kartoittaa parisuhteen tilaa, tutustua lapsiin sekä totuttautua perheen arkeen ja rutiineihin. Vankeinhoidon kuntoutuksen kannalta perhesuhteiden tukeminen leiritoiminnan keinoin tarkoittaa asiakkaiden kokemusten kautta tarkasteltuna sitä, että perhe-elämä ei unohdu ja kotiutuminen takaisin perheen keskelle helpottuu.

7.2 Leirit vaikuttavat asiakkaiden hyvinvointiin

Kuntouttavan perheleiritoiminnan keskeisimpiä tavoitteita on tukea asiakasperheitä siten, että leirien hyvinvointia edistävillä vaikutuksilla saavutetaan asiakkaiden toimintakykyä ja

elämänhallintaa ylläpitäviä ulottuvuuksia. Tutkimusaineistossani nousi esille niin perhetyön kuin vankeinhoidon kannalta merkittäviä kuntouttavia elementtejä.

Kuntouttavana ympäristönä leirit tarjosivat helpotusta vankeudesta perheelle koituneisiin haittoihin. Vankeustuomion myötä perhe-elämä pirstaloituu ja perhesuhteet hankaloituvat, mikä rasittaa myös siviilissä elävää perheen osaa. Lapset ja puoliset kärsivät siis tahoillaan osaansa vankeusrangaistuksesta, kuten tutkimusaineistossanikin oli todettu.

Yksi keskeisin kuntoutusta tukeva työväline, joka Vapautuvien Tuki Ry:llä on hallussaan, näyttäisi palauteaineistoon perustuen olevan ”normaali” ympäristö, johon leiriolosuhteet sijoittuvat. Vankilaolosuhteita avoimempi ja vapaampi leiri-ilmapiiri on koettu vankilatapaamisia huomattavasti paremmaksi ympäristöksi perhesuhteiden vaalimiseen. Leirillä lapset saavat viettää aikaa vanhempiansa kanssa turvallisessa ja rauhallisessa ympäristössä. Leiripuitteet tarjoavat mahdollisuuden myös siihen, että on aikaa puhua asioista. Näin aikuiset saavat tilanpäivityksen parisuhteensa tilanteesta ja aikaa riittää myös asioiden selvittämiseen.

Tutkimustulokset ilmensivät siviilissä elävän puolison jaksamista tukevia vaikutuksia. Vankien puoliset pääsevät leireillä hengähtämään lapsiperheen pyörittämisen arjesta. Puolison taakka helpottuu hetkeksi, kun vankivanhempikin pääsee osallistumaan lasten hoitoon. Vapautuvien Tuki Ry:n leireillä työskentelee myös, aineistossani erikseen kiitosta saanut, lastenhoitaja, jonka läsnäolo mahdollistaa aikuisille omaa vapaa-aikaa. Leiriviikon mittainen hengähdystauko yksinäisestä kodin ja perheen hoitamisesta antaa puolisolle voimavaroja arkeen palaamiseen. Muutoinkin leiritoiminnalla katsottiin olevan suuri vaikutus perheen aikuisten toimintakyvyn eheyttämiseen ja psyykkiseen hyvinvointiin. Kiireettömyys, yhdessäolo ja fyysinen läheisyys rauhallisessa ympäristössä vaimentavat stressiä, ahdistusta ja ikävää.

Tutkimustulokset toivat esille omana osa-alueenaan erityiskysymyksiä vankien hyvinvointia koettelemaan laitaselämään liittyen, mikä korostaa edelleen ”normaali” ympäristöllä saavutettuja vaikutuksia. Vankien jaksamisen kannalta korostui perheleirien tarjoama helpotus vankilaväsymykseen ja laitostumiseen. Asiakkaat kokivat, että leirit katkaisevat sopivasti masentavan vangin arjen ja vankilarutiinit, ja tuomiota on taas leirin jälkeen helpompi palata jatkamaan. Myös vankilassa kerääntyvät paineet siitä, kuinka siviilissä odottava perhe pärjää, pääsevät leirillä purkautumaan. Perheen parissa vangit saavat tilaisuuden irrottautua vangin identiteetistä voidessaan keskittyä enemmän puolison ja vanhemman rooleihin. Näin asiakkaat ovat saaneet ajatuksiaan pois vankilasta, kohti tulevaisuutta, joka näytti leiriviikon jälkeen avautuvan vastaajien mielissä kirkkaampana.

Leireillä tapaa muita perheitä, ja vertaistuella koettiin olevan hyvin suuri merkitys perheleirien kuntoutuksellisuuden kannalta. Vertaisryhmätoiminta tarjoaa leirien asiakkaille osalli-

suuden ja yhteisöllisyyden kokemuksia, jotka voivat toimia vastapainona vankiperheen leimasta koituneisiin rasitteisiin. Perheleireillä asiakkaat pääsevät jakamaan kokemuksiaan yhteisössä, jossa vaikeudet ja haasteet ovat yhteisiä; vankilassa oleva perheen jäsen ei olekaan muista ihmisistä eristävä tai syrjäyttävä seikka vaan leiriläisiä yhdistävä tekijä. Vangeille kanssakäyminen muidenkin kuin vankien ja vankilaviranomaisten kanssa on heidän sosiaalisen toimintakykynsä edistämisen kannalta tärkeää, sillä se osaltaan ”valmentaa vankia yhteiskuntakelpoiseksi”, kuten yksi vastaaja oli perustellut perheleirien vankeinhoidollista tarkoitusta.

7.3 Perheleirit valmentavat vankia siviiliin

Siinä, missä leirien katsottiin olevan akuuttina ja välittömänä apuna merkittävintä perheen yhdessäolon kannalta, olivat kauaskantoisemmat merkitykset liitetty siviilielämää varten keretyneisiin valmiuksiin. Leireillä vangit pääsevät harjoittelemaan perhe-elämää ja testaamaan vanhemmuuden taitojaan. Vastaajat katsoivat, että arkisten asioiden opettelu yhdessä perheen kesken sekä vapautumisen valmiuksia kokoavat luennot ja vertaisryhmät antavat suuntaa vankien kotiutumiseen. Perhesuhteiden katsastus ja huoltaminen leiriviikon aikana myös lujittaa sitä sosiaalista verkostoa, johon vanki vapautuu, mikä osaltaan on merkittävää vankeinhoidon kuntoutuksen ja yhteiskuntaan uudelleen sijoittumisen kannalta.

Perheleirillä vangit pääsevät ottamaan vastuuta lastenhoidosta. Asiakasperheet kertoivat palautteissaan, että näin oli kertynyt luottamusta toisen vanhemmuuden taidoista. Vastuullisuutta korostavat myös avoimet leiriolosuhteet: normaalissa ja ei-vahditussa ympäristössä vanki voi kokea, että häneen luotetaan ja hän pääsee osoittamaan olevansa tämän luottamuksen arvoinen. Aineistossa mainittiinkin, että vastuunottamisen ja -kantamisen myötä leiri vahvistaa vangin itsetuntoa.

Palautteissa tuotiin hyvin monimuotoisesti esille, että perheleirien koetaan pehmentävän laskua siviiliin, erityisesti perhesuhteiden osalta. Kysyttäessä, haluaisivatko asiakkaat itselleen tai perheelleen jonkinlaista tukea tai seurantaa vapautumisen jälkeen, vastaajista kaksi toivoivat lisää perheleirejä, ja heistä toinen katsoi uuden leirin tarpeelliseksi lähempänä vapautumisajankohtaa. Kolmetoista vastaajaa halusi jonkinlaista tukiverkostoa tulevaisuuteen. Muutamista palautteista ilmeni myös, että tarvetta vapautumiseen liittyvien asioiden käsitteelyyn leiriviikon aikana olisi enemmänkin. Ryhmäistuntoihin olisi esimerkiksi kaivattu aiheeksi sitä, kuinka puoliso voisi siviilissä varautua toisen vapautumiseen. Mieltä askarrutti myös työhön sijoittuminen ja siihen saatava tuki. Vaikka perheleiritoiminnalla saavutetaan vankien kotiutumista tukevia vaikutuksia, näyttäisi siltä, että lisätukea siihen kuitenkin vielä kaivataan.

7.4 Tutkimustulosten esiintuomaa problematiikkaa leiritoiminnassa

Leiritoiminnan kuntoutustavoitteilla on omat haasteensa leirien yhtenäisten toimintatapojen ja asiakkaiden yksilöllisten tarpeiden kannalta. Asiakasaines voi olla hyvin monimuotoista ja vaihdella leireittäin. Perheiden tilanteet ja tarpeet voivat vaihdella suurestikin. Tähän liittyen tuli opinnäytetyöni tutkimustulosten tarkastelussa esille muutamia ongelmia.

Leireillä keskeisimpänä kuntouttavana toimintatapana ovat aikuisten ryhmät, joissa käsiteltävät aiheet yhdistävät sekä perhetyön että vankeinhoidon näkökantoja. Tutkimusaineistostani ilmeni, että jotkut asiakkaat olisivat kaivanneet syvällisempää paneutumista lapsia koskeviin aiheisiin. Lapsiperheitä ajatellen tämä voisi olla kannattavaakin, mutta Vapautuvien Tuki Ry:n leireillä on myös lapsettomia pariskuntia minkä lisäksi aikaa laajojen asiakokonaisuuksien ja aihepiirien käsittelyyn on rajallisesti.

Samaten tutkimustuloksissa oli päällekkäisyyttä siinä, kuinka asiakkaat olivat kokeneet leirikäytännöt parisuhteidensa osalta. Siinä missä yksi vastaaja toivoi, ettei ryhmässä olisi ”niin paljon rikkinäisistä suhteista puhumista” toivat toiset ilmi juuri sitä, kuinka solmussa oma suhde on. Aikuisten ryhmien kulkua ohjaavat osaltaan vertaistuen kautta syntyvät keskustelut. Parisuhdeongelmien puiminen ryhmäistunnoissa ei liene mielekäästä niille pariskunnille, joille käsiteltävät ongelmat tuntuvat vierailta, ja joihin he eivät kykene samaistumaan.

Ryhmäistuntojen vertaistuki oli kuitenkin koettu erittäin merkittäväksi osaksi leirien kuntoutuksellisuutta. Pienryhmätoimintaa kaivattiin sisällytettäväksi leiritoimintaan jopa enemmän. Myös leirien pari/henkilökohtaisista haastattelut asiakkaat katsoivat tärkeiksi juuri parisuhteiden selvittämisen kannalta. Haastatteluissa kyetään paneutumaan yksilökohtaisemmalla työotteella asiakkaiden tilanteisiin ja ongelmiin. Jos se olisi aikataulullisesti mahdollista voisi leirien pienryhmätoimintaa ja yksilötyötä lisäämällä vastata tehokkaammin asiakasperheiden erilaisiin toiveisiin ja tarpeisiin.

Palautteista ilmenneet tarpeet vapautumiseen liittyvien asioiden syvällisempään käsittelyyn ja toiveet uudesta leirimahdollisuudesta lähempänä tuomion päättymistä sekä toisaalta kokemukset siitä, kuinka perheleirit tukevat siviiliin siirtymistä, puhuvat sen puolesta, että perheleiritoimintaan olisi suositeltavaa sisällyttää käytäntö yksinomaan vapautuville vangeille kohdennetuista leireistä. Lähelle vapautumisajankohtaa sijoittuvan perheleirin vankeinhoidollisena pääpainona voisi olla juuri siviiliasioden järjestely sekä palveluohjaus kuntoutusjatkumon turvaamiseksi vapautumisen jälkeen. Tämän toteuttaminen vaatisi perheleiritoiminnan ympärille vieläkin tiiviimpää yhteistyötä sekä vankiloiden että sosiaali- ja perhetyön toimijoiden kesken.

Vapautuvien Tuki Ry on tällä hetkellä ainoa vankiloiden ulkopuolinen taho, joka järjestää leiritoimintaa vankiperhetyön nimissä. Tutkimusaineistoni palautteista ilmenikin toiveita ja tarpeita leiritoiminnan lisäämiselle. Perheleiritoimintaa voisi vankien perhesuhteiden tukemisen tehostamiseksi suositella vakinaiseksi käytännöksi myös vankiloiden itsensä toteuttamana. Tämä on kuitenkin hieman ongelmallista, sillä jo sopivien tilojen löytäminen lienee haasteellista. Palauteaineistossani Vapautuvien Tuki Ry:n tarjoama ”normaali” ja vapaampi leiriympäristö oli yksi tärkeimpiä kuntoutusta tukevia ja perheiden hyvinvointia edistäviä elementtejä. Leiriviikko vankila-alueella tai vankilan viranomaisten toteuttamana lieventäisi tämänkaltaista hyötyä. Vankeinhoidon henkilöstön kouluttaminen perhetyöhön ja perheleiritoimintaan ei kuitenkaan ole poissuljettu vaihtoehto eikä esimerkiksi vankilan ulkopuolisten leiriohjaajien tai sopivien leiritilojen löytäminen mahdotonta, mutta olisi toivottavaa, että kolmannen sektorin toimijoita saataisiin rekrytoitua mukaan vankiperhetyön kentälle siten, että vankiperheille tarkoitettua leiritoimintaa voitaisiin sitäkin kautta lisätä.

8 POHDINTA

8.1 Vankiperhetyö ja Vapautuvien Tuki Ry hyvinvointiyhteiskunnassa

Kriminaalipoliittisten tarkoitusten kannalta tarkasteltuna vankeinhoidon kuntouttavassa toiminnassa on kyse rikosentorjunnasta, jossa korostuu rikoksista jo tuomittujen henkilöiden yhteiskuntaan palauttaminen ja uudelleen integrointi erilaisilla, sekä yksilöitä että lähiyhteisöjä koskevilla, toimenpiteillä. (Laitinen & Aromaa 2005: 89-90.) Kuntoutus yleensä on sosiaalipoliittista palvelu- ja tukitoimintaa, joka mielletään erilaisina toimenpiteinä ja kuntoutuspalveluina, joiden yhteiskunnallisena tehtävänä on ylläpitää kansalaisten työ- ja toimintakykyä sekä tuottaa hyvinvointia ja motivoituneisuutta sosiaalisesti vaikeassa tilanteessa (Karjalainen & Vilkkumaa 2007: 3; Vilkkumaa 2007: 34-37; Leino 2007: 93, Kettunen ym. 2003: 7). Tässä opinnäytetyössä olen perehtynyt siihen, mikä osuus perhesuhteilla sekä sitä myöten vankiperhetyöllä ja Vapautuvien Tuki Ry:n perheleiritoiminnalla on vankien kuntoutuksessa.

Vapautuvien Tuki Ry ”täydentää” palveluillaan julkisen puolen, eli tässä tapauksessa ensisijaisesti vankeinhoitolaitoksen kuntouttavaa toimintaa. Tällaisen julkisen sektorin rinnalle astuvan järjestölähtöisen auttamistyön näkökulmasta käsin perinteinen hyvinvointivaltion käsite laajenee ja täytyisikin puhua hyvinvointiyhteiskunnasta (Helminen 2006: 9).

Vankeinhoidollisten kuntoutustavoitteiden ohella Vapautuvien Tuki pyrkii tarjoamaan vankiperheille sellaista tukea, jota heille heikommin voitaisiin yksinään vankeinhoidon puitteissa kohdentaa. Näin yhdistyksen toiminta linkittyy laajempaan yhteiskunnalliseen kontekstiinsa

osana rikosseuraamusalan kentällä tapahtuvaa aikuissosiaali- ja perhetyötä. Perheleiritoiminta on oma esimerkkinsä osana hyvinvointiyhteiskuntaa, jossa sosiaalityön moninaisesta palveluudakosta eriytyy omaksi kentäkseen vankiperhetyö.

8.1.1 Vapautuvan vangin sijoittuminen yhteiskuntaan

Perheleiritoiminnan tulisi sisällöllisesti toteutua vankeinhoidon tavoitteita tukien. Rikosseuraamusviraston asettamat tavoitteet perheleirien kaltaiselle, vankeuslain 9 §:ssä tarkoitettulle, laitoksen ulkopuoliselle toiminnalle korostavat vankeuden haittojen vähentämistä sekä yhteiskuntaan sijoittumista ja vapautumisen jälkeisen selviytymisen edistämistä. Siten toiminnalla tuetaan vankia edistämään omaa elämänhallintaa ja omaksumaan valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan. (Risen kirje 6/432/2005 ks. Vapautuvien Tuki Ry:n internet-sivusto.)

Kuntoutuksen vaikuttavuuden kannalta vankeinhoidon katsotaan parhaiten onnistuneen, kun vankilasta vapautuneet eivät tee enää uusia rikoksia (Karsikas 2005: 29). Rikosten teosta eroon pääseminen on hyvin laaja-alainen, psykososiaalinen muutos- ja kuntoutumisprosessi (Granfelt 2007: 148). Rikoskierteen katkaisussa oleellisinta on muuttaa omia uskomuksiaan ja käsityksiään, jotka ylläpitävät ei-toivottuja ajatus- ja käytösmalleja. Elämänmuutoksen on lähdettävä omista tarpeista ja haluista, ja yksilön on oltava ”valmis ponnistelemaan sen eteen, että joskus asiat voisivat olla paremmin”. (Kyngäs 2000: 210, 213.) Kuntoutumisprosessissa hyvät perhesuhteet voivat olla hyvin merkittävä voimavara, ja jopa pelkät haaveet vakaasta parisuhteesta ja perhe-elämästä voivat toimia olennaisina motivaattoreina. (Timonen 2009; Kyngäs 2000.)

Vankeus vaikuttaa ihmisen sosiaaliseen tilanteeseen, kun yhteydenpitoa ulkopuoliseen maailmaan rajoitetaan väärinkäytösten ehkäisemiseksi (Perhe muurin toisella puolella 2003: 25). Mitä pidempi vankeustuomio, sitä pidempään yksilö elää laitoksessa erillään muusta maailmasta, joka muuttuu ja kehittyy jatkuvasti. Vankilassa pitkään ollut saattaa olla hyvin vieraantunut yhteiskunnasta, ja häneltä voi puuttua paljon merkittäviä tietoja ja taitoja, joita tarvitaan arkielämässä selviytymiseen. (Timonen 2009: 180, 194.) Jotta vankeusrangaistuksella saavutettaisiin uusintarikollisuutta ehkäisevät tavoitteet, vangeilla tulee olla mahdollisuus parantaa ja korjata yhteyksiään omaisiinsa, mikä onkin yhteiskuntaan sopeutumista ajatellen ehdottoman tärkeää. (Perhe muurin toisella puolella 2003: 25.)

Perhe on keskeisessä asemassa yksilön elämässä niin hyvässä kuin pahassa ja niin hyvinä kuin huonoina aikoina. Yksilö tarvitsee perhettään eri tavoin elämänsä eri tilanteissa ja vaiheissa, sillä perhe toimii hyvän elämän lähtökohtien mahdollistajana. (Helminen 2006: 7.) Nyky-

yhteiskunnassa perhe voikin parhaimmillaan tasapainottaa muun elämän kuormitusta (Lammi-Taskula & Bardy 2009: 61).

Siviiliin palaavan jälkihoidossa jopa tärkeintä voi olla juuri sosiaalinen ympäristö, johon vanki vapautuu. Esimerkiksi Timosen tutkimuksessa niiden tutkittavien, joiden voitiin katsoa rikoskierteestä selvinneen, suhteet lähiomaisiin olivat vankeuden aikana lähentyneet ja parantuneet; kuntoutumiselle myönteistä sosiaalista verkostoa oli saatu rakennettua uudelleen. Vapauteen siirtyminen voi helpottua olennaisesti jos siviilissä on odottamassa läheisiä, joiden tuki, asuinympäristö ja elinolot edistävät rikoksetonta käyttäytymistä. Siviiliin palaaminen ei toki ole helppoa perheellisellekään, eikä perheellisyys itsessään tarkoita automaattista pelastusta, joka pitää yksilön niin sanotusti kaidalla tiellä; poissa vankilasta. Perhe voi kuitenkin toimia korvaamattomana tuen ja ohjauksen tarjoajana sekä elämän rikkautena, jonka menettämistä ei enää haluta riskeerata. (Timonen 2009: 162, 164, 180, 194-195, 239.)

Opinnäytetyöni tutkimustulokset osoittivat, että Vapautuvien Tuki Ry:n perheleiritoiminta ei ainoastaan osaltaan edistä vankien perhesuhteiden ylläpitoa vaan se myös tarjoaa voimavaroja siviilissä odottavalle perheelle: Vahvistaa sosiaalista verkostoa, johon vanki vapautuu. Asiakasperheiden mukaan perheleiritoiminnalla voidaan siis saavuttaa merkittäviä vaikutuksia vankien ja heidän perheidensä koetun hyvinvoinnin kannalta, jota kautta sen voi katsoa edesauttavan vangin yhteiskuntaan sijoittumista ja uusintarikollisuuden ehkäisyä.

8.1.2 Vankiperheiden osallisuus yhteiskunnassa

Jo asiakasryhmiensä kautta voidaan kuvata Vapautuvien Tuki Ry:n toiminnan erityisyyttä, tai vähintäänkin määritelmällistä erotusta, esimerkiksi perinteiseen, kunnalliseen sosiaali- tai perhetyöhön verrattuna. Vankiperhetyön kohteena kun ovat vain ne tietyt perheet, joista yksi tai useampi aikuinen elää arkeaan vankilassa erillään muusta perheestä. Vankeus leimaa koko perhettä, joten pitäisikö katsoa vankilaan tuomittujen perheiden elävän yhteiskunnan reunoilla; vankiperheiden marginaalissa?

Vankien keskuudessa yleinen moniongelmaisuus (Perhe muurin toisella puolella 2003: 65) näyttäytyy usein myös perheiden tilanteissa (Pyhäjoki & Koskimies 2009:195). Päihde- ja rikosmyönteiseen kulttuuriin kiinnittyneiden vanhempien lapset ”kärsivät eriasteisesta huolenpidonpuutteesta tai kaltoin kohtelusta”, jolloin päihde-, vankila- ja rikoskierre on riskinä jatkaa yli sukupolven; siirtyä vanhemmalta lapselle. (Vapautuvien Tuki Ry:n internet-sivusto; Kyngäs 2000: 200; Holmila, Huhtanen, Martikainen, Mäkelä & Virtanen 2009: 104.) Erityisesti miesten ja poikalapsien suhteesta voi kuvastua ongelmallisten käyttäytymismallien periytyminen sukupolvelta toiselle. Pettymykset ja liialliset vaille jäämisen kokemukset sekä muu

psykkinen huonovointisuus suhteessa vanhemmalta saamaansa rakkauteen ja huolenpitoon edistävät lapsen tuhoavaa käyttäytymistä. On todettu, että miehen isyys ja huolenpito lapsista voi vähentää huomattavasti poikien väkivaltaisia taipumuksia. (Sinkkonen 1998: 25-28.)

Perhepolitiikan näkökulmasta voidaan vankiperhetyön yhteydessä puhua myös ”tuleviin rikoksentekijöihin kohdistettavasta ennakkoivasta puuttumisesta”, jolloin kyseessä on varhainen puuttuminen ”rikoksentekijöiksi kehittymisen uhan alla olevien lasten ja varhaisnuorten elämään”. Yhteiskunta- ja hyvinvointipoliittiselta kannalta (Raunio 2006: 125, 141.) perheitä uhkaavaa syrjäytymistä tulisi ehkäistä, ja toisaalta jo syntyneitä ongelmia voidaan pyrkiä korjaamaan yksilöiden ja perheiden yhteiskunnallista osallisuutta vahvistamalla. Sosiaaliin verkostoihin kiinnittyminen luo portin tähän osallisuuteen ja on näin ollen ”yhteiskunnallistumisen mahdollisuus marginaaliin jääneille tai jättäytyneille” (Timonen 2009: 232).

Suomen sektoroituneella ja erikoistuneella hyvinvointipalvelujärjestelmällä saavutettu asiantuntemus ja sen tarjoamat mahdollisuudet toteutuvat usein vain sektorirajojen sisällä. Perheen tilanteen ja hankaluuksien ollessa monimutkaisia ja epäselviä, asiakkaat saattavat kuulua useiden eri palveluiden piiriin, mikä aiheuttaa palveluiden päällekkäisyyttä ja asiakkaiden väliinpuotoamista. Järjestelmän ”kokonaisuus ja vastuurakenne pirstaloituvat”. (Pyhäjoki & Koskimies 2009: 195.) Ongelmien jatkuminen ja periytyminen vanhemmilta lapsille on riskinä erityisesti silloin, kun perheet jäävät palveluiden ulkopuolelle. Yhteiskunnan keinot riittävän varhaiseen puuttumiseen ovatkin usein heikot ja perheiden ongelmat jäävät piiloon. (Vapautuvien Tuki Ry:n internet-sivusto; Holmila ym. 2009: 104-105.)

Vapautuvien Tuki Ry:n perheleiritoiminnan kuntoutuksellisuus saa kiitosta sekä vertaisryhmätoimintansa puitteissa että erikseen yksilöllisemmästä työotteestaan, jota leirillä toteutetaan pariskuntakohtaisten haastatteluiden turvin. Leiritoiminnalla katsotaan saavutettavan suurta hyötyä koko perheen hyvinvoinnin kannalta, mutta samalla tutkimusaineistostani tulee esille, että kuntoutusjatkumoa ja tukimuotoja voi kaivata perheissä muutkin kuin vain vanki itse.

Vangin kuntoutumisprosessin eteneminen on vankeinhoidon tärkeimpiä tavoitteita, joista säädetään laissa. Perheiden tilanteisiin puuttuminen sen sijaan on hankalampaa. Vapautuvien Tuki Ry tavoittaa toiminnallaan monia perheitä, jotka eivät muutoin osaa tai halua sosiaalityön piiriin hakeutua, vaikka avun ja tuen tarvetta olisikin. Leiritoiminnalla voitaisiin saavuttaa laaja-alaisempia ja kauaskantoisempia tuloksia perheiden elämässä Vapautuvien Tuki Ry:n verkostoa tiivistämällä ja yhteistyötä tehostamalla. Yksilötyöhön voisi näin sisällyttää kiinteäksi osaksi asiakkaiden palveluohjauksen, jonka kautta perheet voisivat paremmin löytää oikeiden palveluiden piiriin.

8.2 Työn arviointia

Tutkimusraportissa tutkijan tulisi pohtia oman työn merkitystä sekä myös mahdollisia jatko-teemoja (Syrjälä ym. 1994: 103). Tässä osiossa pohdin opinnäytetyöprosessiani siltä kantilta, miten tutkimustehtävä on toteutunut, ja miten olen onnistunut tutkimuskysymyksiin vastaamaan. Jatkopohdintoja varten arvioin myös erikseen opinnäytetyöni merkitystä vankiperhe-työn ja perheleiritoiminnan tulevaisuusnäköymien ja kehitystarpeiden kannalta. Lopuksi käyn läpi vielä työn eettisyyteen ja luotettavuuteen liittyviä kysymyksiä.

8.2.1 Tutkimustehtävän toteutuminen

Opinnäytetyöni tutkimuksellisena lähtökohtana oli mahdollisimman syvä perehtyminen Vapautuvien Tuki Ry:n perheleiritoimintaan ja sen taustoihin. Tarkoituksena oli muodostaa asiakkaiden kokemusten kautta tiivistetty, mutta kattava leiritoiminnan kuvaus, jotta opinnäytetyöraporttini lukijalle voisi muodostua Vapautuvien Tuki Ry:n perheleiritoiminnasta mahdollisimman kokonaisvaltainen käsitys.

Tutkimusongelmana oli selvittää, miten asiakasperheet hyötyvät perheleiritoiminnasta ja millaisia kuntoutuksellisia merkityksiä he leiritoimintaan liittävät. Vapautuvien Tuki Ry:n toiveiden kunnioittamien asiakaslähtöisellä tutkimusotteella oli helppoa opinnäytetyöni tutkimusongelman kietoutuessa asiakkaiden näkökulman tarkasteluun ja tutkimustulosten perusteessa asiakkaiden kokemuksiin.

Tutkin Vapautuvien Tuki Ry:n toimintaa sisällön analyysin ja aineiston kvantifioinnin menetelmin. Vaikka tutkimusaineistoni litteroitu tekstimäärä jäi melko vähäiseksi, nousi palautteista esille perheleiritoiminnan koettuja kuntoutuksellisia vaikutuksia varsin monipuolisesti. Opinnäytetyöni tutkimustulosten yhteneväisyys työni teoreettisen viitekehyksen kanssa sekä asiakasperheiden kokemusten moniulotteisuus mahdollistivat sen, että työstäni sai muodostettua laajan ja eheän tietopakettin Vapautuvien Tuki Ry:n toiminnasta. Tutkimuskysymykset leiritoiminnalla saavutettavista hyödyistä ja kuntouttavista vaikutuksista olivat palautteissa nähtävillä hyvin selkeästi. Tutkimustulosten esittelyssä aineiston riittäväällä siteeraamisella olen pyrkinyt varmistamaan sen, että lukija voi myös itsenäisesti, ilman tutkijan johdattelua, tulkita asiakkaiden vastauksia ja suhteuttaa niitä asetettuihin tutkimuskysymyksiin.

8.2.2 Opinnäytetyön merkitys ja jatkoteemat

Tutkimusaineistoni kvantifioinnin avulla korostuivat leiritoiminnan keskeisimmät, palautevas-
tauksissa useimmin toistuvat, merkitykset. Aineiston luokittelussa ja tulkinnaassa suuntaa an-
toivat työni teoreettisen viitekehyksen rajaama aiempi tutkimustieto ja sen puitteissa perhe-
leiritoiminnalle asetetut tavoitteet. Tutkimustehtävän kannalta oli oleellista tarkastella myös
sitä, kuinka yhtenäiset asiakkaiden kokemat vaikutukset ovat näiden tavoitteiden kanssa.
Opinnäytetyöni tulokset puhuivat samaa kieltä vankeinhoidon kuntoutustavoitteiden kanssa
siitä, kuinka perheleirien kaltaisella toiminnalla voidaan edistää vankien elämänhallintaa ja
yhteiskuntaan sijoittumista. Palautteissa oli useita lausuntoja siitä, kuinka leiritoiminnan van-
keinhoidolliseksi tarkoitukseksi mielletään juuri vangin sopeuttaminen siviilielämään.

Vankien mielenterveydestä, hyvinvoinnista ja kuntoutustarpeista on saatavilla tutkimustietoa
varsin paljon (Karsikas 2005: 17), mutta vankien puolisoiden asemaan ei ole kiinnitetty sen
suurempaa huomiota (Codd 2008: 6, 25). Tämän vuoksi katson, että opinnäytetyöni yksi mer-
kittävimpiä saavutuksia ovat tutkimustulokset, jotka tuovat ilmi perheleiritoiminnan vaikutuk-
sia juuri vankien puolisoiden näkökulmasta. On syytä huomioida, että tukemalla myös siviilissä
odottavaa puolisoa, voidaan lujittaa sitä perhesuhteiden muodostamaa, rikoksetonta elämän-
tapaa tukevaa sosiaalista verkostoa, joka voi vapautuvalle vangille olla oleellisin linkki yhteis-
kuntaan sijoittumiseksi.

Rikollisesta elämäntavasta irtaantuminen on kuitenkin monimutkainen psykososiaalinen kun-
toutumisprosessi, jossa tarvitaan ”sosiaalityölle luonteenomaista taitoa identifioida muutos-
prosessi”: Vangin elämäntilanteesta tulee muodostaa kokonais käsitys, jonka pohjalta laadi-
taan yksilöllinen kuntoutussuunnitelma. Suunnitelma laaditaan yhteistyössä vangin kanssa ja
sen toteutumiseen tulisi sitouttaa kaikki tarpeelliset yhteistyötahot. (Granfelt 2007: 148.)

Rangaistusajan suunnitelmaa ajatellen ja portaittain etenevän kuntoutusprosessin kannalta
perhesuhteiden ja niiden tukemisen merkitys vankien sosiaalisessa kuntoutuksessa kaipa-
a vielä tutkimusta, ja vankiperhetyö kehittämistä. On jo selvillä, että hyvät perhesuhteet edis-
tävät muutosprosessia ja voivat motivoida siinä, mutta kuinka sijoittaa perhesuhteiden tuke-
minen osaksi suunnitelmallisesti etenevää vankeusrangaistusta ja portaittaista kuntoutusta?
Perheleiritoiminta näyttäisi olevan erinomainen menettely vankien jaksamisen ja vankiper-
heiden hyvinvoinnin kannalta, mutta kuinka tehostaa työn vankeinhoidollisia vaikutuksia?
Miten perheleirit tulisi sijoittaa kuntoutusportaikossa? Leiri oli koettu erityisen hyödylliseksi
vapautumisen lähestyessä tai siviiliin siirtymistä ajateltaessa, joten olisiko suositeltavaa va-
kinaistaa käytäntö perheleireistä juuri vapautuville vangeille?

Siinä missä saan kerättyä opinnäytetyöhöni lukuisia jatkokysymyksiä, on esille tullut myös eräs merkittävä kehitystarve koko vankiperhetyön viitekehykseen liittyen. Perheleiritoiminta jo nykyisellään on merkittävää, mutta sen vaikutusmahdollisuuksia voisi myös tehostaa. Ihanteellisinta olisi dialogisuutta korostava verkostotyö, jossa voisi hyödyntää erilaisia hoitoketjuja ja menetelmiä (Pyhäjoki & Koskimies 2009: 192, 194), millä avarrettaisiin myös itse leiritoimintaa ja linkitettäisiin siihen mukaan enemmän niin julkisen puolen kuin kolmannen sektorin toimijoita. Näin voitaisiin moniammatillisesti vaikuttaa asiakkaiden mahdollisuuksiin saada tarvittavaa ja oikeinkohdennettua jatkotukea. Tähän tarvittaisiin vieläkin kiinteämpää yhteistyötä, jopa säännötettyä sellaista, vankiperhetyön toimijoiden kesken.

Tavoiteltavaa on, että niin julkisen sektorin kuin järjestölähtöisen työn ammatillisessa toiminnassa kyetään ”kokonaisvaltaiseen perheiden osallisuuden vahvistamiseen, avoimeen yhteistyöhön, jossa hyödynnetään dialogisia työkäytäntöjä ja ylisektorisia palvelurakenteita” (Pyhäjoki & Koskimies 2009: 195), jonka suuntaan toivonkin tämän opinnäytetyön avaavan yhden oven; tai ainakin ikkunan.

8.2.3 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Ammattikorkeakoulujen opinnäytetyöohjeistuksissa vaikuttavan Tutkimuseettisen neuvottelukunnan tehtävänä on muun muassa tutkimuseetiikasta tiedottaminen. Neuvottelukunta on laatinut tutkimuseettiset ohjeet hyvästä tieteellisen käytännön noudattamisesta. Tulosten uskottavuus sekä tutkimuksen eettinen hyväksyttävyyys ja luotettavuus edellyttävät, että työ on suoritettu näiden ohjeiden mukaisesti. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2002.)

Tutkimuksen eettisten kysymysten tiedostaminen ja huomioiminen on tarpeen jo aivan työn varhaisimmissa vaiheissa, sillä tutkija todennäköisimmin tekee eettisesti asiallista tutkimusta, mikäli hän tunnistaa työn eettisyyteen liittyvän problematiikan (Eskola & Suoranta 1998: 52). Tämän vuoksi tutkijan tulisi pyrkiä siihen, että jokaisessa tutkimusvaiheessa hän tekee ”tietoisia ja eettisesti perusteltuja ratkaisuja” niin tutkimusaiheen valinnassa, tutkimuskohteena olevien henkilöiden kohtelussa kuin muutoinkin koko tutkimustyön rehellisessä suorittamisessa (Hirsjärvi ym. 2000: 27-29). Hyvän tutkimuksen suorittamisen lisäksi tutkijan tulee antaa tutkimusraportissa selkeä ja tarkka käsitys siitä, mistä tieto on peräisin ja kuinka luotettavasta tiedosta on kysymys (Metsämuuronen 2000: 62).

Niin opinnäytetöiden kuin muidenkin tutkimusten eettisiin peruskysymyksiin kuuluu tutkittavien anonymiteetin säilyttäminen sekä tämän mukainen tietojen käsittely. Ensisijaisesti tulee huomioida myös tutkimuslupaan liittyvät kysymykset. Tutkittavilta henkilöiltä tulee saada suostumus heidän osallisuudestaan tutkimusaineistossa. Tämän lisäksi saatetaan tarvita tutkimuslupa myös viranomaiselta. (Eskola & Suoranta 1998: 52-53, 56-57.) Opinnäytetyöpro-

sessini alkaessa varmistettiin Rikosseuraamusvirastolta, ettei asiakaspalautteiden käyttöön tarvinnut hakea viraston lupaa. Palautteiden käytön tutkimusaineistona mahdollisti, ainakin eettisestä näkökulmasta, se, että niissä oli mainittu kyselyn mahdollinen hyödyntäminen myöhemmin vankeinhoidon kehittämiseksi. Rikosseuraamusvirasto painotti palautteiden nimettömän käsittelyn vaatimusta asiakkaiden yksityisyyden turvaamiseksi. Osaan palautelomakkeista asiakkaat olivatkin merkinneet nimensä. Tämän vuoksi aineiston käsittely edellytti huolellisuutta ja harkintaa siitä, missä ja miten aineistoa työstetään. Myös kyselyiden suorittamisen ajankohdan, eli vuoden 2007 leirien, paljastaminen opinnäytetyön raportissa vaati erityistä tarkastelua. Tulin kuitenkin siihen tulokseen, että pelkkä vuosiluvun paljastaminen ei mahdollista sitä, että harkitussa palautteiden siteeraamisessa kenenkään henkilöllisyys voisi paljastua. Sen sijaan katsoin, että koska aineiston seikkaperäinen kuvailu (Syrjälä ym. 1994: 100) sekä palautteiden ikä (Hirsjärvi ym. 2000:105) vaikuttavat osaltaan työn luotettavuuteen, olisi kyselyajankohdan esiin tuominen enemminkin tarpeellista.

Seikkaperäisen raportoinnin merkitys opinnäytetyön luotettavuuden kannalta nousee esille myös tutkijan roolia arvioitaessa (Syrjälä ym. 1994: 100). Objektivismi tarkoittaa ”sellaista selittämistä, jossa tutkimuskohdetta katsellaan ikään kuin ulkoapäin puolueettoman päältä-katsojan näkökulmasta”. Tutkimuskohteeseen ei siis tule liittää omia uskomuksia tai arvostuksia. Laadulliselle tutkimukselle ominaista onkin sen hypoteesittomuus, jolloin tutkimustyössä lähdetään liikkeelle mahdollisimman puhtaalta pöydältä ilman ennakoasettamuksia ja -määritelmiä. (Eskola & Suoranta 1998: 17, 19.) Tutkimusaiheen vallinnassa tulisi huomioida aiheen yhteiskunnallinen merkittävyys. Työn eettisyyden ja objektivismiin vaatimusten kannalta on olennaista tiedostaa omien arvojen vaikutus sekä aiheen valintaan että sen merkittävyyden hahmotteluun. (Hirsjärvi ym. 2000: 19, 27-28.) Nämä luotettavuuteen ja eettisyyteen liittyvät uhat tulee ottaa huomioon tutkimusraportissa (Syrjälä ym. 1994: 100).

Työn teoreettisessa pohjustuksessa ja viitekehyksessä olen pyrkinyt mahdollisimman asianmukaisesti määrittämään tutkimusaiheeni yhteiskunnallista merkittävyyttä. On syytä kuitenkin huomioida, että aiheeni valintaan on vaikuttanut aiempi kiinnostuneisuuteni ja perehtyneisyyteni vankiperhetyöhön sekä työharjoittelustani lähtenyt yhteistyö Vapautuvien Tuki Ry:n kanssa. Aivan ensimmäisiä eettisiä haasteita opinnäytetyöni prosessin alkutaipaleella minulle olikin passiivisemmän tutkijaroolin omaksuminen. Tämä hankaloitti ja hidasti oleellisesti jopa tutkimussuunnitelman laatimista pitäen sisällään muun muassa myös tutkimuskysymysten asettamisen. Omaksi työvaiheekseen tulikin aktiivisen työharjoittelijan roolista irtautuminen ja siten kiinnittyminen passiivisempaan tutkijan rooliin. Tämä mahdollistui lopulta pitkäjänteisen tutkimuskäytäntöihin liittyvän kirjallisuuskatsauksen avulla, mitä kautta kykenin alkaa kehittää tutkijan ammattitaitoa (Hirsjärvi ym. 2000: 31).

Opinnäytetyön luotettavuuteen vaikuttaa myös tutkijan kriittisyys lähteitä valitessa ja tulkitessa. Olen pyrkinyt työssäni käyttämään mahdollisimman tuoreita ja laadukkaita tutkimuksia. Keskeisinä kriteereinä ovat siten olleet lähteiden ikä sekä niiden uskottavuus, eli julkaisijoiden ja kustantajien arvovaltaisuus sekä vastuullisuus käytettyjen tekstien oikeellisuuden arvotarkastuksissa. Tutkimustyön rehellisyyteen kuuluu lähdekirjallisuuden hyödyntämisessä oikeaoppiset lähdeviittaukset siten, että niihin liittyvä raportointi ei ole puutteellista eikä harhaanjohtavaa, ja lainaukset tehdään asianmukaisesti plagiointiin sortumatta. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2002.)

Palautelomakkeiden analysoinnissa tulkitaan asiakkaiden kielellisiä ilmauksia. Tulkinnallisuus tuo tutkimukseen omat haasteensa, ja tutkimustulosten luotettavuuteen vaikuttaa olennaisesti se, kuinka pitävää ja pysyvää aineiston analyysissä käytetty teemoittelu on. Kuten jo aineiston prosessointia kuvaavassa kappaleessa selostin, olen teemojen ja tulkintojen kestävyttä analyysivaiheessa testannut useaan otteeseen virheellisten ja vääristyneiden tulosten poissulkeemiseksi. Käyttämieni menetelmien uhkana on kuitenkin houkutus tilastolliseen ajattelutapaan, sekä tutkijan mahdollisuudet mielivaltaisuuteen. Raportoinnissa on tärkeää muistaa, että lukija on täysin tutkijan armoilla. Tutkimustuloksia raportoitaessa on huomioitava, että teemojen toistuvuus aineistossa lukumääräisesti ei tee näistä johdetuista tutkimustuloksista yksinään perusteltuja ja luotettavia. Työn luotettavuuden kannalta tutkijan aineistolleen antamat merkitykset sekä siitä tekemät tulkinnat ja niiden perustelut vaativat myös aineiston riittävää siteeraamista. (Eskola & Suoranta 1998: 175-181.) Siksi olen tutkimustuloksien esittelyssä pyrkinyt mahdollisimman monipuolisesti määrällisen tarkastelun rinnalla, asiakkaiden kirjoituksia kuvaamalla ja vastauksia suoraankin siteeraamalla, tuomaan esille, mitä aineistooni määrittelemäni luokat ja teemat tarkkaan ottaen pitävät sisällään. Näin lukijalla säilyy mahdollisuus arvioida tekemiäni tulkintoja sekä verrata niitä omiinsa.

Erityisesti silloin, kun palautekyselyiden vastauksia ei ole asiakkaiden taholta sen koommin perusteltu tai eritelty, on tehtäväni tutkijana ollut itse tulkita vastauksien sisältämiä merkityksiä. Opinnäytetyöni aineiston analyysiä ja lähdekirjallisuuden käyttöä on ohjannut hyvin aineistosidonnainen lähestymistapa. Täten tulkinnallisuuteen liittyvät luotettavuuskysymykset näkyvät asiakkaiden kielellisten ilmaisujen tulkinnan ja niiden merkitysten luokittelun lisäksi myös tutkimuskirjallisuuden hyödyntämisessä. Tutkimustuloksista vedettävien johtopäätösten tekemiseksi tai niiden tueksi lähteitä tulee käyttää asianmukaisesti siten, että aiemmin tehtyjä tutkimuksia ei vähätellä, muunnella tai vääristellä esimerkiksi omiin tutkimustuloksiin sopiviksi. Lähteitä ja aiempia tutkimustuloksia ei siis voi valita mielivaltaisesti tai puolueellisesti. (Eskola & Suoranta 1998; Hirsjärvi ym. 2000; Syrjälä ym. 1994.)

Vankiperhetyöstä ja perheleiritoiminnasta aiempaa tutkimustietoa on saatavilla verraten vähän. Työni raportoinnissa olikin tärkeää tuoda paikoin tarkemmin ilmi sitä, millaisiin tutki-

muksiin olen yhdistänyt opinnäytetyöni tuloksia, sillä aihealueeseeni nähden oli oleellista perehtyä vain rajattuun osaan aiemmista ´ tutkimuskokonaisuuksista`. Samaten raportissani oli olennaista tarkoin osoittaa, milloin olen viitannut työharjoitteluni kautta kertyneisiin tietoihin. Näin olen opinnäytetyöni luotettavuuskysymyksiä pyrkinyt ratkomaan sillä, että lukijalla on mahdollisuus arvioida tekemiäni tulkintoja niin palauteaineiston merkityksistä kuin niiden kautta tekemistäni valinnoista lähteiden hyödyntämisessä ja rajaamisessa.

LÄHTEET

- Codd, H. 2008. In the Shadow of Prison. Families, imprisonment and criminal justice. Cornwall. WILLAN PUBLISHING.
- Eaton, M. 1993. Women After Prison. Buckingham. Open University Press.
- Enroos, R. 2008. Vankila lapsuudessa -lapset vankilassa. Tutkimus lapsista, joiden elämää äidin vankeus värittää. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2008. Vammala. Vammalan Kirjapaino Oy.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.
- Granfelt, R. 2007. ”Oppisin elämään riippuvuuteni kanssa” Tutkimus naisvankien päihdekuntoutuksesta Vanajan vankilassa. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 2/2007. Vammala. Vammalan Kirjapaino Oy.
- Grönholm, A-K. 2002. Pitkäaikaisvangit. Teoksessa Salminen, M. & Toivonen, K. 2002. Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002.
- Helander, V. 1998. Kolmas sektori. Saarijärvi. Gummerus Kirjapaino Oy.
- Helminen, J. (toim.) 2006. Elämä koettelee, tuki kannattelee. Sosiaali- ja terveysalan työ monimuotoisissa perhesuhteissa. Juva. PS-kustannus.
- Helne, T. 2006. Syrjäytymisen yhteiskunta. Vaajakoski. Gummerus Kirjapaino Oy.
- Hirsjärvi, S, Remes, P. & Sajavaara, P. 2000. Tutki ja kirjoita. Tampere. Tammer-Paino Oy.
- Holmila, M, Huhtanen, P, Martikainen, P, Mäkelä, P. & Virtanen, A. 2009. Lasten huoltajien alkoholinkäytön ja haittojen kehitys. Teoksessa Lammi-Taskula, J, Karvonen, S. & Ahlström, S. (toim.) 2009. Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Helsinki. Yliopiston kirjapaino.
- Holopainen, K. 1998. Äitiys on mahdollisuus. Päihdeongelmaisten äitien kuntoutus Oulunkylän ensikodissa. Ensi- ja turvakotien liiton julkaisu 17. Nykypaino Oy.
- Hypén, K. 2002. Riski- ja tarvearviot rangaistusajan suunnittelun apuna. Teoksessa Salminen, M. & Toivonen, K. 2002. Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002.
- Hypén, K. 2004. Vankilasta vuosina 1993-2001 vapautuneet ja vankilaan uudestaan palanneet. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2004. Vammala. Vammalan Kirjapaino Oy.
- Jokinen, A. & Juhila, K. (toim.) 2008. Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere. Vastapaino.
- Juhila, K. 2008. Aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön areenat. Teoksessa Jokinen, A. & Juhila, K. (toim.) 2008. Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere. Vastapaino.
- Juhila, K. 2008. Aikuisuus sosiaalityössä. Teoksessa Jokinen, A. & Juhila, K. (toim.) 2008. Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere. Vastapaino.
- Järvenpää, R. & Kempas, M. 2003. What Works - Mikä toimii vankeinhoidossa ja kriminaali-huollossa? Vankeinhoidon koulutuskeskuksen oppikirja 1/2003. Vantaa. Dark Oy.
- Karjalainen, V. & Vilkkumaa, I. (toim.) 2007. Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen. Vaajakoski. Gummerus Kirjapaino Oy.

- Karjalainen, V. 2007. Yksilöllistymiskehitys muuttaa kuntoutusta - mutta miten? Teoksessa Karjalainen, V. & Vilkkumaa, I. (toim.) 2007. Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen. Vaajakoski. Gummerus Kirjapaino Oy.
- Karsikas, V. 2005. Selvin päin olosta tulee hyvä fiilis. Päihdeongelmaisten vankien voimaantumisen. Rikosseuraamusviraston julkaisu 3/2005. Vammala. Vammalan Kirjapaino Oy.
- Kauppila, T. 1999. Vankeudesta vapauteen. Suomalaisten miesvankien turvattomuus ja elämäntilanteiden hallinta. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 2/1999. Helsinki. Tietosana Oy.
- Kettunen, R. Kähäri-Wiik, K. Vuori-Kemilä, A. & Ihalainen, J. 2003. Kuntoutumisen mahdollisuudet. Porvoo. WSOY.
- Kyngäs, M. 2000. Vankeus miehen elämänkulussa. Tutkimus nuorena rikoksentekijänä vankilaan tuomittujen miesten lapsuudesta, vankeusajasta ja vankeuden jälkeisestä elämästä. Rovaniemi. Lapin yliopistopaino.
- Kääriäinen, J. 1994. Seikkailijasta pummiksi. Tutkimus rikosurasta ja sosiaalisesta kontrollista. Helsinki. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 1/1994.
- Laitinen, A. & Aromaa, K. 2005. Rikollisuus ja kriminologia. Tampere. Vastapaino.
- Lammi-Taskula, J. & Bardy, M. 2009. Vanhemmuuden ilot ja murheet. Teoksessa Lammi-Taskula, J., Karvonen, S. & Ahlström, S. (toim.) 2009. Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Helsinki. Yliopiston kirjapaino.
- Lammi-Taskula, J., Karvonen, S. & Ahlström, S. (toim.) 2009. Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Helsinki. Yliopiston kirjapaino.
- Lattu, E. 2006. Väkivaltarikoksista tuomittujen naisten vankilasta vapautuminen. Teoksessa Lohiniva-Kerkelä, M. (toim.) 2006. Väkivalta Seuraamukset ja haavoittuvuus. Terttu Utraisen juhlaKirja. Helsinki. Talentum.
- Leino, E. 2007. Sosiaalisen näkökulman väistämättömyys lääkinällisessä kuntoutuksessa. Teoksessa Karjalainen, V. & Vilkkumaa, I. (toim.) 2007. Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen. Vaajakoski. Gummerus Kirjapaino Oy.
- Lohiniva-Kerkelä, M. (toim.) 2006. Väkivalta Seuraamukset ja haavoittuvuus. Terttu Utraisen juhlaKirja. Helsinki. Talentum.
- Metsämuuronen, J. 2000. Laadullisen tutkimuksen perusteet. Metodologia -sarja 4. Viro. Jaabes OÜ.
- Myhrberg, P. 2002. Rangaistusten täytäntöönpano. Teoksessa Salminen, M. & Toivonen, K. 2002. Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002.
- Myhrberg, P. 2007. Vangin asema ja valvonta. Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen oppikirja 1/2007.
- Naiset näkyviksi. 2008. Rikosseuraamusviraston työryhmän mietintö. Rikosseuraamusviraston julkaisu 3/2008. Vammala. Vammalan Kirjapaino Oy.
- Neiramo, I. 2002. Vankeinhoidon etiikka. Teoksessa Salminen, M. & Toivonen, K. 2002. Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002.
- Nieminen, R. 2006. Perhettä voi vaalia muurinkin sisällä. Dialogi -lehti. Julkaistu 13.12.2006.

- Perhe muurin toisella puolella. 2003. Rikosseuraamusviraston työryhmän mietintö. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 1/2003. Vammala. Vammalan Kirjapaino Oy.
- Pyhäjoki, J. & Koskimies, M. 2009. Varhainen puuttuminen ja dialogisuuden edistäminen huolen vyöhykkeillä. Teoksessa Lammi-Taskula, J, Karvonen, S. & Ahlström, S. (toim.) 2009. Lapsiperheiden hyvinvointi 2009. Helsinki. Yliopiston kirjapaino.
- Rantala, K. 2004. Vankilasta vapautuvat huumeiden käyttäjät: sosiaalinen ongelma? Uusintarikollisuuden vähentäminen yksilökohtaisella työotteella verkostoituen. Tampereen Huumepilottin 4. raportti. Tampere. Sosiaali- ja terveystoimen tutkimuksia 3/2004.
- Rantanen, T. (toim.) 2009. Kuntoutus, vaikuttavuus ja kehittäminen. Näkökulmia rikosseuraamusalan työn kehittämiseen. Vantaa. Edita Prima Oy.
- Raunio, K. 2006. Syrjäytyminen. Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Vaajakoski. Gummerus Oy.
- Richter, M. 2002. Vankeinhoidon käytännöt. Teoksessa Salminen, M. & Toivonen, K. 2002. Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002.
- Riittinen, L. 1990. Perhetyötä Sulkavan kurssikeskuksessa. Uusi Kriminaalihuolto 2/1990.
- Salminen, M. & Toivonen, K. 2002. Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002.
- Sassi, T. & Huhtimo, P. (toim.) 2006. ”Kun perhe lusii”. Opas vapaudessa rikostaustaisten henkilöiden ja heidän perheidensä kanssa toimiville. Helsinki. Kriminaalihuollon tukisäätiö Oppaita 1/2006.
- Sinkkonen, J. 1998. Yhdessä isän kanssa. Juva. WSOY.
- Strandén, P. 2009. Artikkelit Uusi Toivo - Muutoksen ja eheytyksen erikoislehti -julkaisussa 1/2009. Perhe on vankilan yhteistyökumppani.
- Syrjälä, L, Ahonen, S, Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1994. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Rauma. Kirjapaino West-Point Oy.
- Tammi-Moilanen, K. Naisvangit. Teoksessa Salminen, M. & Toivonen, K. 2002. Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002.
- Timonen, H. 2009. Omin sanoin. Elämän ja muutoksen tarinat vankilasta vapauteen. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja. Joensuu. Joensuun yliopistopaino.
- Tourunen, J. 2002. Vankiloiden sosiaalinen rakenne ja konfliktitilanteet. Teoksessa Salminen, M. & Toivonen, K. 2002. Vankeinhoidon perusteet. Vankeinhoidon koulutuskeskuksen julkaisu 4/2002.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä. Gummerus Kirjapaino Oy.
- Vankeuslaki 23.9.2005/767. Laki toimintaan osallistumisesta 8 luku 9§ ja 14§.
- Vilkkumaa, I. 2007. Kolme tapaa nähdä sosiaalinen kuntoutuksessa. Teoksessa Karjalainen, V. & Vilkkumaa, I. (toim.) 2007. Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen. Vaajakoski. Gummerus Kirjapaino Oy.
- Vuori, J. & Nätkin, R. (toim.) 2007. Perhetyön tieto. Tampere. Vastapaino.

Väkeväinen, N. 2008. Murhasta tuomittuna - elinkautista vankeutta suorittavien naisten elämä vankilassa. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus. Tutkielmat ja selvitykset 1/2008.

Sähköiset lähteet

Kaukonen, O. 2006. Verkoartikkeli Päihdelinkki-sivustolla. Päihteet ja vankila. Julkaistu 6.4.2006.

><http://www.paihdelinkki.fi/Tietoiskut/132-paihteet-ja-vankila>< (Viitattu 1.10.2009)

KRIS:n internet-sivusto. ><http://www.kris.fi/?id=1>< (Viitattu 5.4.2010)

KRITS:n internet-sivusto. ><http://www.krits.fi/index.htm>< (Viitattu 5.4.2010)

Lomakotien Liitto Ry:n internet-sivusto. ><http://www.lomakotien-liitto.fi/liitto.htm>< (Viitattu 8.9.2009)

PORTTI VAPAUTEEN -internet-sivusto.

><http://www.porttivapauteen.fi/rikostaustaiset/etusivu/?id=2>< (Viitattu 5.4.2010)

RAY:n internet-sivusto.

><http://www.ray.fi/avustustoiminta/datakuutio/?l1=9&l2=3&mode=10>< (Viitattu 8.9.2009)

Rikosseuraamuslaitoksen internet-sivusto. ><http://www.rikosseuraamus.fi/6365.htm>< (Viitattu 25.5.2010)

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2002. Verkkojulkaisu: Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausten käsitteleminen. ><http://www.tenk.fi/htkfi.pdf>< (Viitattu 5.10.2009)

Vapautuvien Tuki Ry:n internet-sivusto. ><http://www.vapautuvientuki.fi/>< (Viitattu 8.9.2009)

LIITTEET

LIITE 1: VAPAUTUVIEN TUKI RY:N LEIRIPALAUTELOMAKE

Vapautuvien tuki ry:n perheleirin palautelomake.
Leiri nro X/2007, Kotoranta Nurmijärvi, X.-X.X.2007

Tietoja voidaan tarvittaessa käyttää vankeinhoidon kehittämiseen eri instansseissa.

nimi (ei pakollinen) _____

Kuvaile kuinka perheleiri mielestäsi vaikutti perheeseesi, eli mitä hyötyä leiristä oli?

Aikuisten ryhmän vaikutus: Saitko uusia näkökulmia tai ajateltavaa ?

Mitä muita asioita olisit halunnut käsitellä ryhmissä?

Olisitko halunnut pienryhmätoimintaa jossa asioita olisi käsitelty syvällisemmin ?

Mitä mieltä olet pari/henkilökohtaisista haastatteluista?

Mikä tarkoitus leirillä mielestäsi on vankeinhoidollisesti?

Vastasiko leiri odotuksiasi?

Mitä mieltä olet tämän tyyppisestä perheleiritoiminnasta?

Haluaisitko jonkinlaista seurantaa tai tukea itsellesi/perheellesi vapautumisen jälkeen.
Minkälaista?

Muita kommentteja / kehitysideoita / valituksia

Kiitos mukanaolostasi ja palautteestasi!